

**РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ**

Дипломна робота
на здобуття освітнього ступеня магістра

ОЗНАЧЕННЯ

**В РОМАНІ «ЗА СПИНОЮ» ГАСЬКИ ШИЯН:
СЕМАНТИЧНИЙ ТА ФУНКЦІЙНИЙ АСПЕКТИ**

Виконала здобувачка II курсу групи У-61
спеціальності 014 «Середня освіта
(Українська мова і література)»
Катерина АВДЕЙЧИК

Науковий керівник – **Наталія ВОЛОС**,
кандидат філологічних наук, доцент

Рецензент – **Людмила АРТЕМЕНКО**,
кандидат філологічних наук, професор

Рівне – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
 РОЗДІЛ 1. НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЛІНГВІСТИЧНОГО ОПISУ ОЗНАЧЕННЯ У ТРАДИЦІЙНОМУ ТА СУЧАСНОМУ МОВОЗНАВСТВІ.....	8
1.1. Категорія членів речення: традиції та сучасність.....	8
1.2. Означення / атрибутивний компонент як одиниці формального / семантичного рівнів мови.....	23
Висновки до 1 розділу.....	31
 РОЗДІЛ 2. ОЗНАЧЕННЯ ЯК ТИПОВИЙ ДРУГОРЯДНИЙ ЧЛЕН РЕЧЕННЯ В РОМАНІ «ЗА СПИНОЮ» ГАСЬКИ ШИЯН: СТРУКТУРНИЙ АСПЕКТ.....	33
2.1. Функціонування означення.....	33
2.2. Типологія означень.....	38
2.3. Особливості будови синтаксичних конструкцій з означеннями.....	48
Висновки до розділу 2.....	51
 РОЗДІЛ 3. АТРИБУТИВНІ ОДИНИЦІ В РОМАНІ «ЗА СПИНОЮ» ГАСЬКИ ШИЯН: СЕМАНТИЧНИЙ АСПЕКТ.....	53
3.1. Особливості реалізації атрибутивних синтаксем.....	53
3.2. Поняття «структурна схема речення».....	56
3.3. Особливості типології атрибутивних компонентів.....	62
Висновки до розділу 3.....	71
 ВИСНОВКИ.....	72
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	78
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	87

ВСТУП

Будь-яка епоха в часовому відліку зберігає в мові досвід поколінь, який накопичує інформацію про явища, процеси, події, людей та рівень розуміння дійсності, що поступово формує картину світу у свідомості нації.

Із розвитком людства змінювалася концепція бачення лінгвістичної парадигми: від розуміння мови як системи в історичній прогресії до пізнання мовної системи через суб'єктивність усвідомлення реальності життя, котре відтворює наше мовлення. Саме мовлення будь-якої людини, яке базується на загальних зразках мови, побудоване з урахуванням особливостей правил синтаксичної організації, поняття якої сформоване індивідуальним мовним стилем особистості. Зокрема, митців культури та літератури, їхніми цінностями, вподобаннями та переконаннями, що відповідає виклику епохи. А відтак мова художньої літератури стає цінним об'єктом для подальших наукових досліджень з урахуванням різних аспектів.

Від часу початку війни 2014 року, а особливо від моменту повномасштабного вторгнення зорієнтованість української літератури і культури зазнала кардинальних змін. Від толерування чужого в минулому до прозріння наших днів, до повернення своєї самобутності, вкраденої упродовж століть. На сьогодні цікавими є художні твори тих авторів, які попри біль та жахіття війни, несуть добро і оптимізм, у творах яких автори розповідають і про відповідальність перед країною і про стосунки, які врятують наш стражденний світ.

На літературному обрії останнього десятиліття засвітилася нова моволюбка – Гаська Шиян (повне ім'я – *Шиян Галина Романівна*), епатажна українська сучасна письменниця, лірична поетка, класична філологиня та професійна перекладачка. Авторська манера молодої авторки, на думку літературних критиків, є не тільки стилістично зрілою, але «важливою для сучасності, адже вписує війну в Україні в універсальний людський контекст»

[70]. Тому актуальним питання нашого сьогодення є популяризація, деталізація та дослідження творів наших сучасників-моволюбців.

А відтак принцип антропоцентризму, який зреалізовано в контексті комунікативного сприяння, забезпечує дослідження синтаксичних побудов з позиції функційності, відповідно до якого із речення як синтаксичної одиниці-конструкції вичленовуються два ряди компонентів: формально-граматичні та семантико-синтаксичні.

Науковий інтерес до питання дослідження типології другорядних членів речення попри різногатункові напрацювання залишається і досі **актуальним** та пріоритетним насамперед для осмислення не тільки структурної, але й семантичної будови, їхнього функційного потенціалу.

Теоретичною основою магістерського дослідження є ґрунтовні розвідки як з традиційного синтаксису, так і сучасної науки, зокрема, це праці Н. М. Арват, Ф. С. Бацевича, І. К. Білодіда, М. В. Будько, Л. А. Булаховського, І. Р. Вихованця, Н. В. Гуйванюк, А. П. Загнітка, Н. Л. Іваницької, О. В. Кульбабської, Б. М. Кулика, Т. Є. Масицької, М. В. Мірченка, Н. Г. Ніколаєвої, І. А. Пасічник, О. О. Потебні, І. І. Слинька, М. І. Степаненка, В. А. Тимкової, К. Ф. Шульжука та ін.

Тема дипломної роботи – виявлення специфіки використання означення в романі «За спиною» Гаськи Шиян з позицій семантики та функційних особливостей.

Об'єктом розвідки є типологія означення як члена простої структури або елемента предикативної одиниці складної конструкції в романі «За спиною» Гаськи Шиян.

Предметом дослідження є формальна та семантична структура простих / складних побудов, їх функційне значення з аналізованими компонентами.

Загальна проблематика обумовлює **мету** наукової роботи: виявити особливості вживання різновидів означення як компонентів простої

конструкції чи предикативних частин складної структури в романі Гаськи Шиян, їх семантику, комунікативне розуміння та функційну важливість для аналізованого доробку.

Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання таких **завдань**:

- 1) детально проаналізувати інформацію про досягнення традиційного синтаксису у визначенні терміну «означення» як різновиду другорядних членів речення формально-синтаксичної структури речення;
- 2) простежити стан дослідження цієї проблеми сучасними граматистами, зацентрувавши увагу на характеристиці атрибутивних синтаксем (елементах семантичного, глибинного, рівня синтаксичних конструкцій), які є відповідниками означень на поверхневому (формальному) рівні;
- 3) створити картотеку джерельної бази та упорядкувати типи означень/атрибутивних компонентів в аналізованому романі;
- 4) встановити особливість синтаксичних конструкцій із означенням / атрибутом у контексті формального та семантичного аспектів у тексті твору Гаськи Шиян;
- 5) охарактеризувати функційну специфіку використання авторкою цих компонентів;
- 6) виявити частотність вживання різновидів означень, типові засоби вираження цих одиниць в аналізованому романі;
- 7) визначити риси індивідуально-авторської мови Гаськи Шиян щодо самотності використання означень / атрибутивів в обраному творі.

Джерелом ілюстративного матеріалу стала картотека простих реченнєвих конструкцій та предикативних частин складних структур, укладена шляхом суцільної вибірки із тексту роману «За спиною» Гаськи Шиян. Фактичний матеріал подано в мінімальному контексті, що дозволяє об'єктивно розкрити структурні та семантичні особливості речень із

означеннями, особливості типологію та функційне навантаження означень/атрибутів у будові синтаксичної одиниці-конструкції. Кількість ілюстративного матеріалу становить понад 230 одиниць.

Методи дослідження. Специфіка об'єкта та окреслені в магістерській розвідці завдання зумовили використання різних методів.

Для виявлення структурних, семантичних та функційних особливостей різновидів означення / атрибутів в аналізованому романі Гаськи Шиян використано *метод аналізу мовознавчої літератури, описовий* (для трактування напрацьованого матеріалу), *зіставний* методи (для виявлення відмінностей у вживанні означень у простих будовах та складнопідрядних реченнях з підрядною означальною частиною), а також методика *компонентного аналізу*, який є складовою *структурного методу* (для аналізу системних семантичних та формальних зв'язків між компонентами у структурі простого речення та предикативними частинами складних одиниць), і кількісних підрахунків. Науковий аналіз здійснювався на базі відомих положень про взаємозв'язок мови і мовлення, мови і мислення, актуальності членування та формального рівня мови, співвідношення змісту й форми мовних одиниць.

Наукова новизна магістерської розвідки обумовлена предметом та об'єктом дослідження й полягає в тому, що вперше в українській синтаксистичі здійснено комплексний аналіз атрибутивних синтаксем (означень) на матеріалі тексту роману «За спиною» Гаськи Шиян. Особливу увагу зацентовано на виявленні особливостей авторського використання типології означення як другорядного члена речення з позиції формальних ознак, семантичної специфіки та функційного потенціалу та їх морфологічного вираження. Виявлено певну частотність використання цих компонентів, що відображає ідіостиль нашої сучасниці, майстрині українського слова.

Практичне значення дипломного проєкту полягає в тому, що результати, а також систематизований матеріал можуть бути використані для подальшого дослідження теоретичних проблем сучасної синтаксичної науки та підсумкової уніфікації класичних традицій. Положення наукової роботи можуть бути використані при написанні методичних розробок із синтаксису як простого, так і складного речення української мови, навчально-методичних посібників відповідної тематики, магістерських робіт, під час підготовки спецсемінірів із граматики, трактування уніфікації типології другорядних членів речення і зокрема означення, у процесі вивчення української мови в старшій ланці закладів середньої освіти, методичних розробок із синтаксису української мови.

Апробація результатів магістерської роботи. Основні теоретичні положення, а також практичні результати дослідження виголошувалися на IX Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Проблеми лінгвістичної семантики» (15.11.2024 р.).

Публікації. Проблематику та основні положення магістерського дослідження викладено в 1 публікації (*у друці*).

Структура та обсяг магістерського проєкту зумовлена метою та завданнями аналізу. Робота складається зі вступу, трьох розділів мовознавчого спрямування, висновків, списку використаної літератури (115 позицій), списку використаного джерела (1 позиція). Повний (загальний) обсяг роботи 77 сторінок.

РОЗДІЛ 1

НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЛІНГВІСТИЧНОГО ОПИСУ ОЗНАЧЕННЯ У ТРАДИЦІЙНОМУ ТА СУЧАСНОМУ МОВОЗНАВСТВІ

1.1. Категорія членів речення: традиції та сучасність

Ментальність будь-якої синтаксичної конструкції конкретної мови передбачає передачу завершеної думки, тлумачення картин об'єктивної реальності відповідно до розуміння стереотипів певного соціуму.

Системний та глибинний аспект у дослідженні синтаксичних одиниць спрямований на усвідомлення сутності граматичного структурування синтаксичної будови через прояв і реалізацію її семантики. Тому очевидним є висновок про складну граматичну систему взаємообумовлених одиниць.

Вивчення структури синтаксичної одиниці окреслює певну системність, зокрема поділ її будови на елементи.

Розвиток мисленнєвого сприйняття світу людиною історично розпочинався із простіших висловлень, тому вважається, що первинним різновидом синтаксичних елементарних побудов у будь-якій мові є прості речення, які формуються із одного повнозначного слова (або того, яке піддалося субстантивації) або невеликого сполучення слів.

Такі структури згодом стали базою в окресленні статусу граматичного явища «синтаксична будова мови». У їхній будові лише одна предикативна будова, окрім того, вона стає основою для створення складних конструкцій і текстів.

На сьогодні, попри достатню кількість наукової літератури, не уніфікованими залишаються лакуни ідентифікації та інтерпретації категорії членів речення, що є компонентами синтаксичних одиниць. Зважаючи на давність творення речень, їхню неоднаковість, різний процес перетворення в

побудовах, значення та функційність застосування засобів мови, великий масив речень не можливо всебічно пояснити.

Як відомо, категорія *членів речення* є найдавнішою та натеper найбільш обґрунтованою граматичною моделлю речення.

Представники різних напрямків у різні часи долучалися до формування концепції про категорію членів речення. Зокрема, прибічники *логіко-граматичного* підходу заклали теоретичні підвалини, за якими речення ототожнювали із судженням. О. Потебня та ін. відомі класичні лінгвісти, що були апологетами *психологічного* напрямку, вперше почали виокремлювати підмет і присудок з урахуванням пояснень основ з психології. Щодо *формально-синтаксичного* критерію, то зваживши на всі досягнення мовознавчої науки, його прихильники почали характеризувати типологію членів речення відповідно до формальних та структурних особливостей синтаксичних конструкцій.

Типологія членів речення (головні та другорядні), які є елементами структури простого речення (а також предикативної одиниці складної конструкції, оскільки вона за будовою відповідає простому реченню), що реалізують різне функційне призначення, формують повноцінну формально-синтаксичну структуру синтаксичної побудови.

Підмет і присудок, як головні члени двоскладної конструкції у синтаксичній структурі реалізують функцію повідомлення. Саме формальний аспект відображає реалізацію предикативного, найважливішого у простій побудові, зв'язку між цими одиницями. Якість вираження предикативності і предикації відтворюється двоскладними (підмет/присудок) та односкладними реченнями (головний член, недиференційований на підмет чи присудок).

І підмет, і присудок, як компоненти граматичного центру у структурі двоскладного речення є базою речення і особливою розрізнявальною рисою двоскладності побудови.

Уніфікований підхід до встановлення статусу типології головних членів речення на сьогодні остаточно не є обґрунтованим.

Як відомо, обов'язкові і факультативні компоненти речення формують будь-яку синтаксичну структуру. Тому групування членів речення за певними ознаками на головні та другорядні загалом відповідає їхній структурно-семантичній функції в реченні.

Одним із відомих українських граматистів різних аспектів синтаксису, зокрема і формального рівня, є А. П. Загнітко, який вважає, що формальна функція членів речення обумовлюється:

- 1) їх участю у вираженні компонентів думки (суб'єктно-предикатна структура);
- 2) їх роллю в блокові слів, що витворює багатослівний член речення [46, с. 174].

Перший принцип засвідчує формальну обов'язковість елементів речення, що формують побудову моделі синтаксичної конструкції. А відтак позиції підмета і присудка – це основні синтаксичні позиції двоскладного речення без урахування морфологічних засобів вираження. Щодо односкладної конструкції, то це позиція головного нерозчленованого компонента та позиція другорядного члена речення.

Заслуговує на увагу позиція К. Ф. Шульжука, на думку якого, «головні члени речення – це повнозначні лексичні компоненти речення (підмет і присудок), що становлять його синтаксичний центр» [112, с. 68].

Основна відмінність між цими компонентами зосереджена на їхньому зарахуванні/незарахуванні до предикативного центру конструкції, до якого вносять лише підмет і присудок.

Традиційне бачення типології двоскладного речення – це підмет і присудок, між якими виникають предикативні відношення на основі предикативного синтаксичного зв'язку, що реалізується через особливу форму узгодження – координацію.

Як засвідчує І. Р. Вихованець, «у координації як формальному вияві предикативного зв'язку об'єднано форми керування та узгодження» [20, с. 214].

На його думку, у такому разі присудок «хоче», щоб підмет (виражений іменником) набував форми називного відмінка, одночасно з цим підмет вимагає, щоб йому підпорядковувався присудок, який повинен узгоджуватися з ним узгоджуватися в роді, особі та числі.

Двоскладне речення, як відомо, є побудовою, у котрій опозитивні відношення реалізуються між підметом та присудком: підмет визначається завдяки протиставленню присудкові, а присудок – завдяки протиставленню підметові. Коли такого протиставлення немає в реченні, то виділяють недиференційований головний член речення, який не можна класифікувати ні як підмет, ні як присудок, а виступає просто головним членом односкладного речення [112, с. 68].

Трактування теоретичного обґрунтування типології членів речення розтягнулося у часі. Проте на сьогодні більшість граматистів обумовлюють такі періоди в розвитку цього вчення:

- класичне мовознавство;
- сучасний етап лінгвістичної науки.

Традиційне бачення статусу категорії членів речення сформувалося у часи класичного мовознавства. Найбільш обґрунтованою на той час виявилася думка зарубіжних мовознавців.

У часовому плані передетапом виникнення терміну «члени речення» був період, коли користувалися поняттям «частини слова», які система мови використовувала на морфологічному та синтаксичному мовних рівнях.

Надалі продовжувалася робота щодо уніфікації терміносистеми різновидів членів речення та глибини їх співзалежності.

Розвиток наукової думки в XIX ст. приніс чітке усвідомлення розмежування та виокремлення підмета, присудка і зв'язки. Зосереджено

увагу на співвідношенні елементів синтаксичної конструкції та компонентів судження. Окрім того, все більше досліджень, які торкаються семантики другорядних членів речення та як наслідок виявлення типових синтаксичних функцій.

Типологія членів речення, їхні характеристики стали об'єктом досліджень античних філософів Протагора та Аристотеля. Саме їхньому перу належить теорія об'єднання речень зважаючи на комунікативне завдання. У свій час учень Аристотеля – Платон активно працював над трактатом, за яким речення поділяється на 2 частини – ім'я та дієслово, тобто на підмет та присудок, які вже «бачимо» в сучасних розвідках.

Повномасштабне вторгнення простимулювало наших сучасних поціновувачів української граматичної науки заглибитися в детальне опрацювання праць українських мовознавців різних часів задля відновлення справжніх витоків походження різних учень та трактувань. Період XIX ст. – початку XXI ст. позначився розробкою комплексного підходу до обґрунтування статусу термінів «підмет»/«присудок». Ці питання активно розробляли в наукових розвідках такі українські лінгвісти: І. Вихованця, Н. Іваницької, А. Загнітка, О. Курило, О. Потебні, Є. Тимченка, К. Шульжука та інших.

Як вже відомо з нашого аналізу теоретичної літератури, у граматичній науці на сьогодні уніфікованими та обумовленими традицією визначено три напрями в дослідженні категорії членів речення: логіко-синтаксичний; психолого-граматичний; формально-синтаксичний.

Прибічники логіко-синтаксичного підходу у східнослов'янській синтаксистичі визнавали у якості підмета предмет, інформацію про який розповідають. З часом до цього трактування стали долучати інформацію про типові та нетипові засоби вираження.

На сьогодні відомо, що дослідники-граматисти відводили першість підметові щодо присудка, а також намагалися обґрунтувати зіставлення цих

компонентів із компонентами категорії судження: підмет → суб'єкт, присудок → предикат.

Розробку питання аналізу головних членів речення здійснював в українській граматиці О. О. Потебня, на думку якого члени речення насамперед асоціювалися із частинами мови. Він вважав, що «особова форма дієслова є те саме, що присудок; ім'я в прямому відмінку, не узгоджене з іншим, є підметом» [цит. за Шульжук, 112]. У зарубіжному мовознавстві частково цієї позиції притримувався Г. Пауль, німецький лінгвіст.

Побудова двоскладної конструкції сформована такими компонентами: *головну субпозицію* (підмет і присудок) і *неголовну* (детермінант, компонент причленної залежності від одного члена речення, дуплексив) [46].

Зважаючи на аналіз граматичної літератури різних часів, можна стверджувати, що наше сьогодення сприймає класичне (традиційне) вчення про категорію членів речення через призму беззаперечних здобутків та зрозумілих та очевидних протиріч думок.

Здобутком цього підходу є уніфікація теоретичного пояснення щодо розмежування членів речення на головні та другорядні. У його основу покладено різні характеристики компонентів синтаксичної структури до процесу утворення певної будови. Окрім того, має значення їхня формальна ознака на рівні експліцитності/імпліцитності мовних знаків, а саме, внесення чи невнесення члена речення до синтаксичного центру повідомлення – до мінімальної схеми.

Отже, граматичний центр простої двоскладної структури формують лише головні члени речення, які традиційно членуються на підмет і присудок.

Наступною перевагою класичного підходу є значний рівень граматичного абстрагування конкретних членів речення, який не залежить від актуальності повідомлення, а також семантичної структури речення.

Відповідно до комунікативного підходу необхідність у використанні певного члена речення формується комунікативною метою.

Таким чином, підсумовуючи інформацію про здобутки традиційного синтаксичного підходу, можна стверджувати, що формальний погляд на членування синтаксичної конструкції на головні та другорядні члени зорієнтований насамперед на речення як абстрактну одиницю мовного рівня, в основі котрої лежить абстрактний зразок, характерний також іншим структурам. Увага не акцентується на синтаксичній побудові, яка утворена із взаємопов'язаних між собою на основі певного синтаксичного зв'язку лексичних повнозначних компонентів.

Щодо протиріч традиційного підходу до тлумачення категорії членів речення, то варто зосередитися на переліку різних ознак, котрі науковці використовували під час класифікації компонентів простого речення. Формальні ознаки було використано для виокремлення підмета та присудка. Формальні риси та семантичний принцип лягли в основу поділу на додаток, означення та обставину.

Класичне трактування категорії членів речення усе ж зорієнтоване на форму синтаксичної побудови та семантиці елементів простої синтаксичної одиниці, окрім того на виконанні різних синтаксичних функцій цих компонентів у структурі речення.

Варто зазначити, що функційний поділ членів речення, який забезпечує кілька факторів, з-поміж яких семантика головного слова, реалізація синтаксичної функції в реченні, специфіка як синтаксичних зав'язків, так і значення для структури зреалізованих семантико-синтаксичних відношень, базується саме на теоретичній базі і є цінним для подальших розробок.

Традиційному розумінню категорії членів речення характерна порівняна самотійність, проте і часткову невідповідність формальної й семантичної структури простого речення за певних умов.

На сьогодні досить критично, але обґрунтовано щодо трактування традиційності з урахуванням формальних ознак під час виокремлення членів речення підійшов А.П.Загнітко, український граматист та прихильник сучасних поглядів на компонентне наповнення речення.

На слушну думку Н. Л. Іваницької, яка є дослідником двоскладного речення з позицій формального аспекту, основним недоліком традиційного вчення про головні та другорядні члени речення є поєднання семантичних і формальних ознак у трактуванні члена речення та диференціація на цій основі конкретних членів речення [49, с. 157].

Наш аналіз наукової літератури засвідчив, що бачення цієї проблеми на сьогодні не є повністю уніфікованим та до кінця обґрунтованим саме через різнобічність поглядів дослідників. Зокрема, це не повна узгодженість щодо питання специфіки різновидів форм компонентів у структурі речення, особливості реалізації типів та форм синтаксичного зв'язку між цими одиницями, а також способами вираження семантичних відношень між ними.

Проте 50-60-ті роки ХХ ст. принесли зміни в розуміння більшості синтаксичних процесів та оновленні підходів з урахуванням інших аспектів, які насамперед передбачали звернення у сферу мовлення та перевагу комунікативного підходу під час комплексного аналізу синтаксичних конструкцій. На перший план виходить значення функційності синтаксичної структури для соціуму в певних комунікативних умовах.

Саме цей період позначився початком нової фази в граматичній науці, коли за реченням стали спостерігати з позицій виявлення та реалізації комунікативних функцій, якому однак характерні формальні риси та якості предикативної одиниці.

Як відомо, мова – це система систем із властивою їй організацією та базовою одиницею – мовним знаком, який по-різному відображається на різних мовних рівнях. Особливості реалізації, ознаки, властивості, явища, які пов'язані із ним – це і є об'єктом дослідження мовознавства.

Більшість граматистів вважають, що мовному знаку характерна асиметрія, яка не пов'язана із рівнем розвитку свідомості соціуму та багатством засобів вираження, а залежить від унікальності вираження плану значення. В основі явища асиметрії лежить відсутність кореляції між формою і змістом.

Такі явища невідповідності чітко простежуються саме на синтаксичному рівні мови.

Оскільки відсутня кореляція між формальною та семантичними структурами речення, то відповідно створено умови для зміни компонентного наповнення синтаксичної конструкції, що залежить від індивідуального лексичного значення повнозначного слова, яка спроектована спробою реалізації прагматичного завдання та власне актуальним завдання висловлення.

Бажання мовця використати в акті спілкування свою думку залежить від того, яку форму, а відтак засіб вираження, вибере носій мови для своєї комунікації. Першість у цьому відіграє актуальне членування речення, яке відображає зацікавленість мовця у конкретизації ситуації через темо-ремний поділ, який актуалізує власну позицію мовця у висловлюванні.

Важливе значення, – як вважає О. Кульбабська, – має прагматичний чинник реалізації речення, що об'єднує такі аспекти, як інформаційний обсяг висловлення, фонд спільних знань співрозмовників, прагматичний аспект мовлення, етичні норми, прийняті в суспільстві, інтенція мовця, його мовна компетентність [62, с. 41].

Саме багатоаспектність, тобто різноманіття своєрідного бачення, покладена в основу розуміння проблеми невідповідності елементів речення як предикативної та комунікативної одиниці на різних синтаксичних рівнях.

З урахуванням компонентного окреслення структурної схеми речення синтаксичним центром у форматі підмет/присудок синтаксичну одиницю-конструкцію номінують *непоширеною* (ядерного). Проте одразу констатуємо,

що вона, ядерна, будова зазвичай кількісно збільшується через залежність інших компонентів від предикативної основи, тобто є групою підмета та групою присудка і водночас реалізують функції уточнення, пояснення та конкретизації часо-видо простору.

Ці одиниці, виконуючи додаткову інформативну функцію, називають другорядними, при цьому вони не є будівельним матеріалом граматичного центру і за комплексом ознак становлять протилежність до головних компонентів речення.

Варто зазначити, що формальний критерій, який закладено в основу поділу на головні та другорядні члени речення не завжди співвідноситься із семантичним аспектом, оскільки часто другорядні члени несуть більше інформативного доповнення, що робить їх актуальнішими для змістової довершеності висловлення.

Попри значний інтерес в останні роки науковців до проблеми виявлення специфічних рис другорядних членів речення, все ж це питання і досі залишається дискусійним та неоднозначним в сучасній граматичній науці.

Сучасне трактування структурної будови мовленнєвої конструкції, хоч і на початках містило деякі теоретичні положення традиційного вчення, все ж не відповідає класичному розумінню теорії про категорію другорядних членів речення, яке обґрунтували представники зарубіжних наукових шкіл.

Саме вони вважали, що ці одиниці (окрім головних членів) з урахуванням формально-синтаксичних ознак виконують другорядну функцію в реченні, при цьому диференціюючи їх на основі як синтаксичних зав'язків, так і синтаксичних відношень, а відтак важливими для них були синтаксична функція та значення.

Останні роки позначилися уніфікацією синтаксичної терміносистеми щодо певних явищ. Зокрема в науковий обіг увели поняття «поширювачі», яке комплексно, а відтак більш конкретніше і точніше відображає специфіку

цих одиниць та їхній поділ. Акцент зроблено на їхньому функціонуванні у формальній структурі речення та їхньому значенні, що реалізують у побудові.

На сьогодні сучасна синтаксистика, спробувавши уніфікувати статус другорядних членів речення з урахуванням різних аспектів, виокремила такі поняття:

- **класичний (традиційний) підхід**, за яким виокремлено 3 різновиди, зокрема *означення, додаток, обставина*, у характеристиці котрих простежує асиметрія між синтаксичною реалізацією і семантикою;
- **дуплексиви** (по-іншому предикативні означення) котрим характерна подвійна залежність або від компонентів синтаксичної основи, або від інших другорядних членів речення;
 - **детермінанти**;
 - прикладки або **корелятиви** (різновид поширювачів);
 - **синкретичні** (проміжні) члени речення.

На слушну думку І. Р. Вихованця, який вперше в українському мовознавстві здійснив спробу всебічно схарактеризувати категорію другорядних членів речення з урахуванням їх формально-синтаксичних особливостей та семантико-синтаксичних властивостей, на сьогодні поширеним в граматиці є такий поділ, в основі якого розмежування залежності від одного слова чи граматичного центру, а саме:

- **прислівні** другорядні компоненти (зокрема, одиниці словосполучення);
- **детермінанти** (більш зрозуміліше – обставинні компоненти).

Історія сучасного мовознавства закарбовує персоналії, які вже здобули свій авторитет. З-поміж них науковці *Н. Н. Арват, І. Р. Вихованець, А. П. Загнітко, М. В. Мірченко, О. Кульбабаська*, які з урахуванням доказової теоретичної бази доводять, що одночасно із різновидами другорядних членів

речення слів виокремлювати типологію семантичних елементів синтаксичної побудови.

Наприклад, у свою чергу *І. І. Слинько та Н. Л. Іваницька* намагалися обумовити заміну традиційної класифікації другорядних членів речення на конститутивні / неконститутивні компоненти (або інша назва «поширювальні»), котрі слід обов'язково аналізувати із семантичними компонентами, при цьому вони намагалися посилити тлумачення теоретичної бази поняття **«поширювачі (поширювальні члени речення) структурної схеми»**.

Загалом заміна цих понять обумовлена особливостями семантики та «обов'язками» другорядних членів речення під час формування структури речення. Адже відомо, що деякі граматисти до структурної схеми речення відносять лише підмет і присудок, котрі і є реалізаторами не тільки синтаксичного, але і граматичного значення. Через те вважається, що найважливішими одиницями для певної форми та семантики синтаксичної конструкції є головні члени речення.

Решта компонентів синтаксичної будови тільки конкретизують, уточнюють та поширюють з урахуванням різної семантики ядро конструкції, не впливаючи на побудову структурної схеми речення. Тому ці одиниці протиставлено головним членам речення за ознакою другорядності.

Українських мовознавців у цьому науковому спрямуванні представляє *І. І. Слинько* на думку якого, «...найбільш переконливим виявляється визнання того, що поняття про члени речення все ж потрібне, але не у вигляді головних і другорядних чи головних і поширювальних членів, а членів предикативної основи і поширювальних членів» [94].

Проте в історії лінгвістичної думки є представництво зарубіжного крила науки, які запропонували визнавати поняття «семантичний компонент», відмовившись від терміну «член речення».

На сьогодні актуальним є питання щодо уніфікації цієї проблеми.

Варто зазначити, що сучасні граматисти намагаються максимально виважено долучитися до вирішення цієї проблеми. Насамперед кожен із підходів обґрунтовують, зосередившись на недоліках іншого погляду та хибності деяких його тверджень, у той же час старають віднайти додаткові аргументи, які переконливо доводять об'єктивне значення своєї наукової позиції.

На нашу думку, багатоаспектність підходів, їхня різноплановість, дозволяє охарактеризувати та витлумачити одне синтаксичне явище комплексно.

Важливою на сьогодні є зосередженість на трактуванні статичної моделі конструкції, адже вона уніфіковує ознаки та властивості різних членів речення. А саме актуальним є:

- особливість позначення члена речення (яке запитання йому характерне),
- типові / нетипові засоби вираження,
- залежність від певної частини мови,
- типологія синтаксичного зв'язку між головним та залежними словами.

Концепція динамічної моделі речення, на думку прихильників наряду, який досліджує цей аспект, відображає процес утворення синтаксичної конструкції. Насамперед, *1 етап* – це створення мінімальної структурної схеми будови (підмет+присудок); *2 етап* – поширення ядра речення семантичними компонентами, яким властива певна форма, а відтак відбувається розширення мінімальної схеми. Цей підхід акцентує увагу на семантичному та комунікативному напрямках, адже саме він відображає динаміку в побудові синтаксичних конструкцій за рахунок введення лексичних компонентів.

На сьогодні граматисти майже одностайні в думці, що найбільше підходить для детального відтворення характеристики категорії членів речення системне поєднання багатоаспектності в їхньому описі.

Чільне місце у розмежуванні членів речення займає граматичне значення, під яким розуміють різновиди семантико-синтаксичних відношень, які реалізуються між компонентами у структурі речення.

Першими в українській граматичній науці над виділенням критеріїв розмежування та розрізнення другорядних членів речення почали працювали О. Потебня та Л. Булаховський.

Класична концепція про специфіку другорядних членів речення менш залежна від формально ознак, на відміну від типології головних компонентів граматичного центру. Для них важливим є одночасне поєднання розуміння форми і змісту, а відтак формальних та семантичних особливостей з урахуванням певного класу другорядних членів речення. Це спонукало науковців до нових дискусій щодо критеріїв їхнього групування.

На сьогодні заслуговує на увагу таке трактування другорядних членів речення: компоненти, яким властиве індивідуальне лексичне значення, поширюють граматичний центр (односкладний/двоскладний), при цьому уточнюючи їхню семантику, одночасно здатний керувати іншими другорядними членами речення. Вони реалізують функцію пояснення інших компонентів, тому і номінують їх пояснювальними компонентами. Їхня особливість – обов'язковість / необов'язковість у синтаксичній побудові.

Другорядними вони є лише щодо структурних особливостей у побудові речення. Зазвичай ці одиниці є носіями необхідної семантики речення.

Наприклад, синтаксична конструкція *Я даю* стає семантично завершеною, якщо у структуру речення увести другорядні члени речення: *Я даю (яку?) гучну (що?) обіцянку*.

Сучасні заклади середньої освіти під час вивчення теми «другорядні члени речення» пропонують для розгляду традиційний підхід, який було

започатковано в українському мовознавстві у перші десятиліття ХХ ст. Активно долучався до поглиблення цього погляду, однак вже із своїми уточненнями Л. Булаховський [17].

«Слова можуть переходити з одного лексико-граматичного розряду в інший, а в структурі речення та сама форма слова, залежно від її зв'язку з іншим словом, може виконувати різні синтаксичні функції, іноді важко визначити, яким членом речення є конкретне слово» [65].

На думку мовознавців, легко ідентифікувати, а потім кваліфікувати той компонент, який має типовий засіб вираження, що реалізує логічні категорії. Якщо логічні категорії відображаються нетиповими засобами, тоді виникають труднощі із розмежуванням різновидів другорядних членів речення. А відтак акцент роблять на логічні питання, які виявляють семантику цих компонентів.

У такому разі зосереджуємося на індивідуальному лексичному значенні повнозначної одиниці, типові синтаксичного зв'язку та мовному контексті (*одружений (з ким?) з Надією // одружуватися (як?) з надією*).

З урахуванням синтаксичної функції кожного із другорядних членів речення, їх групують на такі різновиди:

- *додатки, означення, обставини.*

Таким чином, беручи до уваги теоретичні дослідження вітчизняних та зарубіжних граматистів, уніфікуємо тлумачення щодо обґрунтування вираження граматичного значення другорядних членів речення:

-*означення* підкреслює ознаку предмета, прикладка номінує предмет, використовуючи другу ознаку-назву,

-*додаток* вказує на об'єкт дії,

-*обставина* формулює уявлення про місце, час, спосіб дії, умову, причину.

1.2. Означення / атрибутивний компонент як одиниці формального/семантичного рівнів мови

Багатоаспектність у виявленні основних та додаткових ознак поняття «речення» як синтаксичного явища спонукала дослідників зосередитися на чіткому розмежування компонентного складу синтаксичних конструкцій.

На сьогодні відбулася часткова уніфікація цих одиниць відповідно до поглядів на природу речення з позиції форми і змісту, а саме:

- категорія членів речення (головні/другорядні) – типологія другорядних членів речення: додаток, *означення*, обставина → формально-синтаксичний аспект;
- синтаксеми (первинні/вторинні різновиди) – зокрема, *атрибутивний* компонент → семантико-синтаксичний аспект.

А відтак така системність призводить до всебічності аналізу цих елементів з урахуванням різного бачення в науковому світі.

Традиційне тлумачення терміну «означення» з позиції компонента формально-синтаксичної структури простої конструкції полягає в тому, що

- **означення** – це другорядний член речення, що виражає ознаку предмета за властивою йому якістю чи кількісним виявом і синтаксично залежить від іменника, відповідаючи при цьому на питання який? чий? котрий? скількох? скільком?

Проте необхідно зазначити, що, не будучи у складі обов'язкових структурних елементів речення, вони надзвичайно важливі для завершення розуміння його змісту.

Уперше цей термін «означення» як синтаксичне явище вжито у словнику «Граматична термінологія і правопис» (1917 р.).

Ознаками (структурні/семантичні), які виокремлюють з-поміж другорядних членів речення, *означення* є:

- не формують предикативну основу речення, оскільки є різновидом другорядного члена речення;

- типовий засіб вираження – прикметники та інші слова прикметникової форми;

- форма синтаксичного зв'язку з головним словом – узгодження, рідше керування, в окремих випадках – прилягання;

- реалізують атрибутивні відношення;

- у синтаксичних конструкціях найчастіше перебувають у препозиції щодо означуваного слова;

- пояснюваним словом для означень найчастіше є іменник;

- комунікативна організація речення, яка реалізується в актуальному членуванні, впливає на те, що означення може формувати групу теми і реми.

Відповідно до характеру та якості синтаксичного зв'язку між означенням і означуваним словом (за типом синтаксичного зв'язку) розрізняють означення: узгоджені/неузгоджені.

Узгоджені – поєднуються з означуваним словом типом підрядного зв'язку узгодження (однаковий рід, число, відмінок).

Морфологічними виразниками узгоджених означень зазвичай бувають:

- прикметники всіх лексико-граматичних груп:
- субстантивовані прикметники:
- дієприкметники:
- займенники прикметникової форми:
- порядкові прикметники:
- кількісні числівники в непрямих відмінках, крім знахідного:

Варто запам'ятати, що означення (їх еквіваленти), які разом із іншими словами утворюють фразеологізми або стійкі нечленовані сполучення слів, у таких будовах не виконують функцію узгоджених означень: *Рівненський державний гуманітарний університет, мовний апарат.*

З урахуванням кількісного критерію узгоджені означення із залежними від нього словами є **поширеними**. Зазвичай, вони виражаються прикметниковими (прикметник із залежними словами) та дієприкметниковими (дієприкметник із залежними словами) зворотами:

Означення, які мають типові засоби вираження, означають:

- якісні прикметники → вказують на якість предмета;
- відносні прикметники → відображають ознаку предмета за місцем його перебування, матеріалом, належністю;
- неозначені займенники → зосереджують увагу на невизначеності предмета щодо якості, властивості, належності;
- заперечні і означальні займенники → реалізують підсилювально-видільні ознаки;
- порядкові числівники → підкреслюють порядок при лічбі.

2) **Неузгодженими** є означення, які зреалізовані типовими формами або прийменникового, або непрямого безприйменникового відмінків, що поєднані з означуваним словом способом керування чи прилягання.

Ці залежні компоненти мають типову та нетипову форми вираження: зазвичай, це іменник у Р.в. без прийменника; іменник у непрямих відмінках із прийменниками; присвійний займенник *його, її* (зв'язок прилягання); прислівник (дієприслівник); інфінітив; сполучення іменника в непрямому відмінку із залежними від нього словами (по-іншому їх номінують синтаксично нерозкладним сполученням слів; фразеологічним сполученням слів. Наприклад: *Коротка стрижка, хлопчакувата фігура, одразу бачу її найвищі результати при здачі нормативів ГТО* (1); *Вона з тих жінок, які не мерзнуть, дрябла шкіра її декольте пахне свіжим потом і дешевими парфумами, а руки – ковбасою і хлоркою* (1); *З цією його персональною лампою Аладдіна чи скринькою Пандори все неодмінно збудеться* (1).

За своєю семантикою неузгоджені означення є значно багатшими на реалізацію додаткового, уточнювального змісту, ніж узгоджені, оскільки їх основне значення ускладнюється додатковими семантичними компонентами.

Часто іменники в непрямих відмінках (з прийменником / без прийменника), які виконують функцію неузгодженого означення, досягають своєрідної значеннєвої модальності, оскільки виявляють ознаку: належність чого-небудь кому-небудь; ознаку предмета в її просторових вимірах; відображення за якоюсь предметною спрямованістю; ознаку за її матеріальним виявом; ознаку за її зовнішнім виявом.

Варто зазначити, що поширеними в сучасному українському мовному тексті є неузгоджені означення аналітичної форми (два і більше повнозначні слова), які виражають: семантика належності; характеристику за її кількісним виявом; ознаку за її зовнішньою сутністю, віком; часовий вияв ознаки.

Попри значну теоретичну базу та системні трактування типових засобів вираження у багатьох випадках однотипне морфологічне вираження означення і додатка призводить до труднощів у їх розмежуванні.

Тому для таких випадків, зокрема розрізнення неузгоджених означень і додатків, виражених формою Р.в., в науковій літературі систематизовано приклади зразків синонімічних перетворень:

- заміна неузгодженого означення узгодженим (*нора лисиці – лисяча нора; сік яблуні – яблучний сік*);
- перетворення неузгодженого означення в підмет, а означуваного слова в присудок: *шепіт лісу – ліс шепотить; тривога матері – мати тривожиться*;
- перетворення словосполучення з неузгодженим означенням у речення з присудком *давати*: *вогонь багаття – багаття дає вогонь; світло від лампи – лампа дає світло*;

- перетворення неузгодженого означення в поширене узгоджене означення чи в підрядне означальне речення: *тепло багаття – тепло, що йде від багаття; плаття з шовку – плаття, що пошите з шовку* [112].

Отже, означення є семантично розгалуженим другорядним членом речення, оскільки прикметники, як типовий засіб вираження, можна утворити від величезної кількості іменників, які і формують спектр додаткових значень. Найбільше проблем виникає при визначенні неузгоджених означень. Однак цього можна уникнути завдяки процесу синонімічної заміни неузгодженого означення узгодженим.

Варто зупинитися на аналізі прикладки, яка є особливим різновидом означення. Типовим засобом вираження цієї одиниці є іменник (рідше – субстантивованим словом), яке зазвичай узгоджується із головним (означуваним) словом у числі і відмінку.

Наприклад, у реченні *Я хочу на озеро Світязь, в туман таємничих лісів* (Л. Костенко) прикладка *Світязь* слугує засобом вираження видової назви до означуваного слова *озеро* – родового поняття, уточнює його, конкретизує, індивідуалізує.

У науковий оббіг термін *прикладка* ввели С. Смаль-Стоцький і Ф. Гартнер (1893 р.).

Сутність прикладки: вона дає слову другу назву, вносить у його значення якусь деталь, уточнення, показує соціальну чи національну належність.

Між прикладкою і означуваним словом встановлюються *апозитивні* (лат. *apposition* – прикладка) відношення, тобто смислова і граматична рівноправність, за яких іменник-прикладка семантично підпорядковується пояснюваному слову, переважно іменнику, але позначає той самий об'єкт реальної дійсності.

Прикладка може виражатися: іменником: *професор Совтис; хлопці-запорожці*; субстантивованим словом: *жінка-вчений*.

Отже, погоджуємося із Н. Ф. Грозан, яка вважає, що традиційний підхід визначення різновиду другорядного члена речення ґрунтується на трьох чинниках: морфологічній природі самого другорядного члена речення, морфологічній природі того компонента, від якого він синтаксично залежить, і від типу синтаксичного зв'язку та значеннєвих відношень між ними [29, с. 25].

На нашу думку, категорія членів речення – це ядро, серцевина, яка уособлює в собі різні риси, ознаки та властивості, тому їхнє детальне дослідження зорієнтоване на багатоаспектність синтаксичних побудов.

«Будь-яка семантична модель речення має свою компонентну наповнюваність, яка допомагає реалізувати загальне значення конструкції, а відтак дати назву позамовній дійсності. Така функція елементів орієнтована на семантико-синтаксичний рівень, який, при відображенні характеру ситуації, формується знаками семантичної природи – синтаксемами» [113].

Мисленнєва діяльність людини, відображаючи об'єктивну реальність, здатна не лише стежити за подіями, взаємодією предметів, відображенням емоцій та психологічним станом особистостей та ін., але якісно їх характеризувати, висловлюючи свою суб'єктивну позицію. Тому саме завдяки синтаксичній конструкції із ускладненою семантичною структурою вдається відобразити рівень людської свідомості.

Авторська позиція (мовець, учасник діалогу, письменник та ін.) програмує комунікативне завдання у майбутньому висловленні на використання поширювачів з прихованим змістом, що семантично ускладнюють структуру конструкції додатковою, уточнювальною інформацією. Такі елементи не входять у валентну рамку предикатів (дієслів), тим самим не реалізують його семантику, а відтак є незалежними.

Використання таких компонентів є результатом відображення у мовленні людини принципу словесної (мовної) економії. Оскільки носій мови завдяки своєму суб'єктивному ставленню до ситуації намагається не

дублювати якусь вже відому інформацію, але водночас вербально відтворити додаткові повідомлення.

Варто зазначити, що синтаксемний ряд – це гнучка структурна модель, до якої можна додати будь-які члени, різні за значенням. Тому такі будови з ускладненням семантики мають більш складну організацію і потребують детального обґрунтування.

Досі залишається актуальним питання типології речення відповідно до аналізу його компонентів зважаючи на семантичний аспект.

Українське мовознавство в цій царині представлене іменами М. В. Будько, І. Р. Вихованця, Н. В. Гуйванюк, А. П. Загнітка, Т. Є. Масицької, Н. Г. Ніколаєвої, І. А. Пасічник, О. О. Потебні, М. І. Степаненка, В. А. Тимкової, К. Ф. Шульжука та ін.

Більшість як вітчизняних, так і зарубіжних граматистів вважали, що такі компоненти необхідні для певного контексту, однак не виконують важливу функцію для процесу завершення значення синтаксичної побудови загалом.

Як слушну думку І. Р. Вихованця, цей вид поширювачів ґрунтується на атрибутивних відношеннях, які є переважно формально-граматичною категорією, що в синтаксичному плані узагальнює різноманітні семантико-синтаксичні відношення і нейтралізує їх для комунікативного підкреслення інших наявних у реченні відношень. Особливості таких відношень породжуються їх вторинністю, похідністю від інших відношень [20, с. 277]. Ці одиниці належать до прислівних поширювачів, оскільки пояснюють конкретне слово.

Як засвідчує аналіз наукової літератури, атрибутивні компоненти є поширеними одиницями у структурі речення, оскільки будь-якому елементу семантичної структури характерна розчленована номінація додаткових якісних властивостей. У таких реченнях атрибутивні компоненти

відображають додаткові, уточнювальні характеристик, а відтак вони виконують інформативну функцію.

Можемо стверджувати, що використання атрибутивних компонентів відображає формальну лаконічність, а тому відтворює значно більший масив характеристик.

Щодо типології атрибутивних поширювачів, то на думку М. В. Будько, прислівні поширювачі функціують у двох різновидах: атрибутивному (присубстантивному) та аргументному (придієслівному) [15].

Засобами вираження атрибутивних компонентів, що перебувають в присубстантивній (формальний підхід) і атрибутивній (близькій до семантичної) позиціях, є такі морфологічні варіанти: прикметник, відмінкові і прийменниково-відмінкові форми, які у реченнях реалізують різні ступені атрибутивності. Окрім того, вони вказують на семантичні особливості кожного засобу.

Типовим засобом вираженні цієї одиниці є прикметник, який реалізовує рівень співвідношення між предметами характеризуючи їх властивість.

М. І. Степаненко вважає, що прикметники реалізують ознаку, яка передає щось закладене навіки у предметі природою, відокремлюється від предмета, котрому вона приписується, і не характеризується процесуальними властивостями [97, с. 50].

Отже, аналіз теоретичної літератури показав, що атрибутивні синтаксеми реалізують функцію атрибутивних відношень завдяки виокремленню ознаки в елемент із прихованим значенням, який розширює змістові межу.

А відтак ці синтаксеми не є частиною позиційної структури речення і не формують будову семантично елементарних речень.

Функційність атрибутивних синтаксем залежить від комунікативного потенціалу. Додаткове повідомлення у синтаксичній побудові підсилює та конкретизує суттєві відтінки у зміст об'єкта атрибуції.

Актуальність для синтаксичної конструкції несе детальна ідентифікація предмета, яка відбувається під впливом явища мовної економії, яка імпліцитно репрезентує певний зміст, який окрім того, можна було б відтворити підрядною частиною складнопідрядного речення.

Таким чином, виправданою, на нашу думку, є зацікавленість граматистами до цієї одиниці, оскільки саме вона, атрибутивна синтаксема, допомагає відобразити якість процесу комунікації.

Висновки до 1 розділу

Об'єктом аналізу будь-якої синтаксичної будови-конструкції є насамперед її компонентна наповнюваність, яку виокремлюють шляхом членування на певні елементи, що займають конкретні позиції і характеризуються набором ознак.

На сьогодні найбільш уніфікованою є модель синтаксичної одиниці, яка утворена завдяки реалізації у структурі категорії члена речення.

Типова формально-синтаксична будова двоскладного поширеного неускладненого речення (предикативна одиниця складної конструкції, яка є тим же самим простим реченням без вияву характерної інтонаційної ознаки) формується певними елементами, які різняться за своїм функційним потенціалом – на основі типології синтаксичного зв'язку виділяють члени речення, які диференціюють на головні та другорядні з урахуванням нетотожного призначення у процесі структурування речення.

В основі поділу членів речення на головні та другорядні виступає принцип, який сформовано з урахуванням реалізації ними граматичного

значення, що передбачає зорієнтованість на семантико-синтаксичні відношення, які і відображаються типологією членів речення .

Незаперечним є той факт, що другорядні члени речення виконують функцію додаткового уточнення, конкретизації, пояснення головних членів речення, зокрема підмета чи іншого другорядного члена речення реалізують певний різновид підрядного зв'язку: або прислівний, або детермінантний. Такі компоненти не входять до мінімуму структури речення, а тому не завжди є структурно обов'язковими.

Їхня другорядність визначається виключно формальними ознаками, проте часто вони виконують функцію реалізації основного значення, а відтак семантичної довершеності синтаксичної структури.

Критерій розмежування типології другорядних членів речення – формування уявлення про логічні поняття об'єкта, атрибутивного компонента та обставини.

Означенню як одиниці формальної структури характерною є ознака структурної незалежності.

Будь-яка інформація про предмет чи явище дійсності, номінація особи за певними ознаками може містити уточнювальну, конкретизуючу характеристику якісного спрямування, при цьому вона не завжди необхідна для контексту. Однак з прихованою метою створює умови для додаткового пояснення, яке може суттєво впливати на розуміння ситуації.

Таким чином, значення означення/атрибутивного компонента породжене формальними рисами та семантичними відношеннями, котрі формують цикл якісної інформації про супровідність подій і явищ навколишнього світу.

РОЗДІЛ 2

ОЗНАЧЕННЯ ЯК ТИПОВИЙ ДРУГОРЯДНИЙ ЧЛЕН РЕЧЕННЯ В РОМАНІ «ЗА СПИНОЮ» ГАСЬКИ ШИЯН: СТРУКТУРНИЙ АСПЕКТ

2.1. Функціонування означення

Встановлення особливостей речення як багатоаспектної одиниці з позиції нових підходів спонукало синтаксистів до зосередженості на проблемі розподілу його на певні одиниці.

Теоретичний напрям базується на розумінні речення як об'єкта різноаспектної будови, що має певний зразок, за яким утворюються типові синтаксичні структури завдяки членам речення. Ці формальні компоненти (адже зроблено акцент саме на формі), реалізуючи певну функцію в побудові, відтворюють своєрідний зміст, зосереджують увагу на певних явищах та процесах, відображають рівень глибини людської думки в особі мовця та ін.

Відбиття в нашій свідомості супровідної, фонові інформації про реальну дійсність відтворюють другорядні члени речення.

Наше сьогодення, пов'язане із питання виживання, оновлення та очищення нації. Через трагічні події війни, яка несе смерть, страждання та біду. А відтак пріоритети читачів змінилися та оновилися від 2014 року.

За останні роки неабияку популярність з-поміж читачів та літературних критиків здобула молода українська письменниця Гаська Шиян, багатогранна особистість, яка свій рівень філологічних знань реалізує ще й як професійна і авторитетна перекладачка.

Своє авторське бачення життєвих ситуацій письменниця описує в романі «За спиною», який було написано упродовж 2016-2017 років, але опубліковано 2019 року.

«Цей роман ... важливий для сучасності, адже вписує війну в Україні в універсальний людський контекст. Авторка переводить цю війну з безпечної рубрики «десь там на дикому Сході» у тривожну рубрику «тут, у нашій спільній Європі». Бо цей конфлікт – справді тут, на нашому континенті, і він у той чи інший спосіб стосується всіх нас, європейців», – йдеться у висновку членів Українського журі премії [70].

З усіма власними вподобання епатажна сучасна моволюбка намагається активно ділитися в мережі Інтернет зі своїм колом читачів. Гаська поєднує копітку працю та своєрідне виховання донечки у стилі «вільних буржуа», філософію гедонізму паралелізує із чергуванням усамітнення та спілкуванням із добрим товариством.

А відтак цікавою для наших сучасників є її авторська мова через мовлення героїв, її внутрішній світ та цінності, вподобання та інтелектуальний потенціал, відсутність страху бути самою собою в образах героїнь.

Аналіз джерельної бази засвідчив, що роман «За спиною» Гаськи Шиян є зразковим прикладом відображення універсального мовостилі певного автора. За нашими даними, в аналізованому тексті твору яскравими та частотними є як структури простих речень (49 %), так і складні конструкції (51 %). До того ж, варто зазначити, що загалом її стилію характерні лаконічні побудови: якщо прості речення, то менш поширені ускладнювальними компонентами, проте структуровані логічно, з прямим порядком слів і поширені другорядними членами речення, які є надзвичайно інформативними; якщо складні речення, то утворені із 2–4 предикативних частин, які не є надмірними в компонентному наповненні. Авторка вдається до компонування різноманітних трансформованих в мовленні мовних схем, завдяки яким намагається передати внутрішній світ головної героїні, її почуття. Оскільки в романі Гаськи Шиян головна героїня – це дуже чуттєва жінка, то зрозуміло, що авторка частково свідомо наділила її своїми рисами,

озвучила її вустами ті відчуття внутрішньої боротьби та людської сутності, котрі характерні жінці, яка сповідує життєві правила гедонізму.

Отже, в аналізованому романі різні за будовою синтаксичні конструкції є структурованими та семантично досконалими з позиції відтворення авторського задуму: внутрішній світ жінки через «я», сюжетна лінія, яка залежить від подій війни та «спина» як своєрідний образ захисту. Усе це потребує точного відтворення, яке реалізується через компонентну наповнюваність синтаксичних будов: експліцитної двоскладності, уточнення та доповнення умов основної ситуації через поширення другорядними членами речення, структурна і семантична повнота речень.

На особливу увагу з-поміж другорядних членів речення заслуговує в романі «За спиною» Гаськи Шиян означення, як компонент синтаксичної будови, позицію якої у структурі займають слова, що відтворюють авторське бачення різних доповнювальних та уточнювальних ознак предметів, тим самим згенеровано подаючи інформацію. Наприклад: *Навіть знаю, де взяти у грудні свіжу домашню руколу* (1); *Той факт, що тепер ти їстимеш якийсь примітивний харч сумнівної поживності, з рук «т-кома-Каті» мене, буду відвертою, зловтішає* (1); *Зрештою, що більш непевні часи, то більше люди прагнуть гурманських і плотських утіх, тож не варто нехтувати такими стовідсотковими покращувачами настрою, якщо можеш їх собі дозволити* (1); *Навіть те, що з дзеркала на мене дивиться зачухане чепіракло* (1); *Але тепер того, хто спав, мобілізували самого, і фізпідготовка у нього буде примусова та безкоштовна – точніше, така, яку можна собі дозволити за гроші платників податків* (1).

Ця одиниця в аналізованому романі посідає одне із важливих у смисловому плані місць: часте використання в різноструктурних будовах, майстерність подання засобів вираження, семантика самого означення, поєднання одночасно кількох різновидів – формує уявлення про ідеостиль епатажної письменниці.

Аналіз джерельної бази засвідчив, що в тексті роману Гаськи Шиян нами виявлено певну статистику (42% від загальної кількості типології другорядних членів речення) у вживанні **означення**. Цей компонент характеризується різновидом прислівного значення підрядного синтаксичного зв'язку, є необов'язковим елементом за формальною ознакою формування структурної схеми речення, проте часто виконує функцію передбачуваної одиниці. Зокрема, значення присубстантивності, тобто залежності від іменника, робить його відмінним від типології обставин та додатка. Наприклад: *Повз неї туди-сюди ходять радісні зграйки нечисті. Таке враження, що той хрест – її коханий (1); Мені ж у сакральних спорудах завжди незатишно, більше того, мене там часто наздоганяють брудні думки, а перед очима крутиться автопортретне порно, в якому зайняті дівчата, що роблять селфі-качечки на фоні вітарів (1); Жінка волочить клітчасту сумку, таку, як я залишила біля смітника, підходить до хреста, тулиться до нього чолом, хреститься, цілує, щось шепоче (1); Бо хто ж з людей не відчуває особливого хворобливого тремору, який штовхає глянути на результати власного шмаркання і випорожнення, що вже говорити про щоденні переступи (1); Я дивлюся на маленький літачок угорі, праворуч хреста (1)*. Як бачимо усі означення в аналізованих реченнях вказують на різну ознаку предмета за семантикою, синтаксично (через запитання) залежать від іменників та залежно від засобу вираження виконують роль узгодженого/неузгодженого члена синтаксичної конструкції.

Картотека ілюстративного матеріалу сформована шляхом суцільної вибірки простих та складних речень з роману «За спиною» Гаськи Шиян, у яких функціують означення. Нами вибрано понад 200 конструкцій, у яких реалізується уся типологія означень, однак із особливістю в частотності вживання в аналізованому романі. Наприклад: **узгоджені** (56 %): *Відтоді відчувати себе затишно в жодному храмі, особливо в обрядові моменти, мені так і не вдалося (1); Але паскудний девайс, як на зло, дзеленчить нав'язливою*

*мелодійкою і ніяк не перестає (1); При спробі підвести голову мене охоплюють блювотні спазми (1); Я клацаю на твою сторінку (1); Я нервово захоплюю комп (1); **неузгоджені** (44 %): Бо звідти у мене залишився якийсь каламутний спогад про понурий, тьмяний простір з дурманним запахом і маніакальними жінками, які незалежно від біологічного віку були не просто старими, а якимись древніми (1); Таке враження, що тут клякають публічно, щоб нагадати іншим, що й вони грішні, і позмагатися у масштабності покути (1); Як я опинилася у закутку внутрішнього подвір'я церкви, я не пам'ятаю (1); Екран телефону розпливається і перевертається (1); **поширені** (39 %): Врешті, я таки із зусиллям підводжуся і йду до туалету, переступаючи через одяг, розкиданий дорогою від дверей (1); – Ти як? – бринить сповнений енергії голос по той бік (1); Фондюшницю, куплену мною для спільних вечорів із друзями? (1); Чи джойстик для улюблених ігор, подарований на Миколая з першої гідної зарплати? (1); **непоширені** (61 %): Таке враження, що разом з випорожненнями з мене виходить нерозчинений алкоголь, а також душевні страждання (1); Я заплющую очі і вглядаюся у психоделічні кольорові кола (1); Я бачу безкраї пляжі, пісок і бірюзову гладінь моря (1); Я розчиняюся в солоному повітрі, від якого пече очі, і поринаю в поверхневу невротичну дрімоту (1); Примітивна тілесна радість котиться звивинами мозку, як ртуть (1).*

Отже, аналіз теоретичної літератури за останні роки засвідчив рівень уніфікації поняття *сутності члена речення*, який сформовано на основі сукупності певних компонентів. Насамперед, синтаксичне значення через реалізацію синтаксичної функції, комунікативне призначення та граматичний поділ як результат логічного мислення носія мови та особливості його психологічного розвитку свідомості через використання мовних структур. А відтак важливими є такі складові, що формують певний тип другорядного члена речення: морфологічна природа головного та залежного компонента,

тип і форма синтаксичного зв'язку та семантичні відношення, які реалізуються між цими одиницями.

2.2. Типологія означень

Як відомо, виділення з-поміж категорії членів речення другорядних членів та групування їх на типи відбувається з урахуванням певних ознак:

- формування номінативного мінімуму синтаксичної конструкції;
- типові / нетипові морфологічні засоби вираження;
- характер різновиду синтаксичного зв'язку: головне слово → залежний компонент;
- типологія семантичних відношень: головне слово ← залежний компонент;
- синтаксична та семантико-синтаксичні функції другорядних членів речення.

У своєму дослідженні за основу встановлення типології означень як типового другорядного члена речення в аналізованому романі будемо використовувати кілька критеріїв:

- 1) характер синтаксичного зв'язку між означенням і означуваним словом (тип синтаксичного зв'язку): узгоджені/неузгоджені;
- 2) морфологічне вираження означення;
- 3) кількісний критерій: непоширене/поширене.

Аналіз джерельної бази засвідчив особливості індивідуально-авторського підходу у використанні означень у синтаксичних структурах тексту роману «За спиною» Гаськи Шиян. Багатство свого мовостилю авторка засвідчила використанням лаконічних, проте змістовно багатих конструкцій (як простих, так і складних), що забезпечують другорядні члени речення, зокрема означення як типовий компонент її побудов. Ці одиниці синтаксичних структур, які виконують функцію доповнення, без вербальної надмірності створюють ефект семантичної наповненості сюжетної лінії, завдяки чому читач занурюється не тільки в саму інформацію, але має змогу,

аналізуючи, роздумувати і робити висновки. Різнобарвність семантики, компонування одночасно різних підходів до характеристики предметів, явищ дійсності, а також відтворення якості глибини емоційності, психологізму, рівня заглиблення героїв у себе вдається реалізувати письменниці завдяки вживанню таким компонентам. Тому важливо всебічно схарактеризувати ці одиниці задля виявлення мовних тенденцій нашої сучасності.

За нашими даними, Гаська Шиян полюбляє для реалізації свого задуму використовувати як узгоджені так і неузгоджені означення, їхня частотність все ж не значно, але більша щодо групи узгоджених. Хоча її можна назвати майстеркою використання неузгодженого різновиду означення. Наприклад: *І, як дитина, тупцяючи щільними маленькими крочками, вичовгую на напіврозталому багні другу половину сердечка* (1); *Блохи наших гризот невгодовані і непригріті, вони дрібні і жваві* (1); *Підстрибують, наче корівки до водопою, до озерець свіжої крові, які бубнявють багряними гумовими краплями і застигають у чударнацькі покручі на нарізці з мого пружного серцевого м'яза* (1); *Твоя фігурка у цій зворотній, безперспективній перспективі віддаляється, але якийсь надпотужний пристрій у моїй голові дозволяє макронаближення до твоїх нігтів без жодної задирки – блискучих, наче відполірованих, до вистрижених скронь під довшим волоссям, до подразнень від бритви на підборідді, до щетинок, що наче мобілізуються і починають ворухитися в глибині шкіри, щойно ти поголився* (1). Як бачимо, особливістю **узгоджених** компонентів є поєднання з означуванням словом підрядним зв'язком, зокрема, його формою узгодження (однаковий рід, число, відмінок).

Аналіз джерельної бази засвідчив, що найчастіше письменниця вводити в текст роману означення, виражені прикметником (узгоджується з іменником у всіх, характерних саме для нього, граматичних категоріях). Наприклад: *У мене вища освіта і добра робота* (1); *Гарячі струмені під тиском були єдиним, що мене тоді змусило знову відчувати своє тіло* (1); *Після*

порожнього міста на Двірцевій площі виявилося вкрай жваво (1); Прошу винести ще п'ятдесят віскі, занюхую кісточками на кулаці й закусую холодним вогким повітрям (1); Підводжуся, обтріпую мокрий зад куртки і неквапливо рушаю в напрямку дому (1); І наші зимові фотки з Тайланду лайків збирали б не менше (1).

Щодо місця розташування узгодженого означення щодо головного, то традиційна позиція – препозиція. На нашу думку, незважаючи на те, що авторка виявляє типовість і щодо частотності саме узгодженого означення, і щодо прикметникового різновиду засобів вираження, і щодо препозиції означення, все ж вона робить це майстерно, з розуміння авторського завдання занурити читача в захоплювальний, проте реальний світ емоційності, переконати, що завжди в темні часи є світлі почуття, що гірка правда – це чесність насамперед перед собою, що частотність означення *мій, твій, ваш, наш* акцентує увагу на конкретних людях і їх життєвих перепитіях. Наприклад: *Очі мої провалилися в ями з синцями (1); Вкусила за плече – намагаючись спитати своїми зубами, чи приваблива я як жінка, чи виникає у тебе непереборне бажання ляскати мене по сідницях, чи не надто випирають мої ключиці, чи не загострі коліна? (1); Ніби перевіряв, чи все там в твоїх грудях на місці, чи все з усім співпадає – рішення з почуттями, вибір з бажаннями (1); Гарячі струмені під тиском були єдиним, що мене тоді змусило знову відчувати своє тіло (1).*

Майстерність та універсальність свого мовомислення Гаська Шиян реалізує ще й у виборі засобів вираження означень. Як вже зазначалося, найулюбленішим засобом є усі лексико-семантичні групи прикметників. Проте вона не оминає увагою й інші частиномовні компоненти у функції узгодженого означення: субстантивовані прикметники: *Я здаюся собі не те щоб непривабливою, а безнадійно сірою, постарілою і важкою (1); Самотні і сімейні, старенькі і щойно закохані, діти і тварини (1); Нам настільки боляче думати, що ми зосереджуємося на нашому тваринному, простому,*

приземленому (1); дієприкметники: Сніг лягає на стару дерев'яну шатківницю, якою вчора квасили якісь нескінченні літри капусти і мені здається, що я витягаю з грудей серце, погризене блохами, при нарізанні на скибочки воно охолоджується і знеболюється (1); Так, скупі есемески, максимум складені з трьох повідомлень, дозволеного оператором обсягу (1); Мені чомусь одразу подумалося, що у тебе їх відберуть ці загартовані селяни, які у такий час звикли порати худобу, тому не були ані блідими, ані наляканими (1); Дістаю пакетик саморобного кривенького печива з підписаною дитячим почерком листівкою (1); Аж ось, таке враження, що заведений механізм починає сповільнюватися і зупиняється (1); займенники прикметникової форми: Але я припускаюся якоїсь помилки, й аплікуха вимагає апґрейду, несумісного з моїм iOS (1); порядкові прикметники; кількісні числівники в непрямих відмінках (окрім Зн.в.): Я розв'язую синьо-жовту стрічку і кладу до рота одного цілого коржика (1); Я прошу сигарету у хлопця, який трясє мене обома руками за щоки (1).

Не є характерним для ідеостилю Гаськи Шиян стійкі сполучення слів та фразеологізми, які утворені з прикметників, на зразок *Рівненський державний гуманітарний університет*. Наприклад: *У мене вища освіта і добра робота (1); Розплющити очі рівноцінно ядерному вибуху десь між сітківкою і мозком (1)*. Вони не виконують функцію узгоджених означень.

Наше дослідження засвідчило, що Гаська Шиян своєрідно використовує кількісний критерій при розмежуванні узгоджених означень. Найчастіше письменниця використовує непоширені, одиничні, означення, які проте є надзвичайно інформативними та комунікативно функційними синтаксичними компонентами формальної структури. Наприклад: *Але чомусь беру баночку маринованого імбиру й починаю захлано жерти його просто пальцями (1); З неї мене висмикує телефонний дзвінок (1); З-під пахв у мене тхне тим міцним, токсичним потом, який дарує нам похмілля (1); Таке враження, що разом з випорожненнями з мене виходить нерозчинений*

алкоголь, а також душевні страждання (1); В них немає потреби виплюскувати це повногруде щастя, якого кожному тут вдосталь (1); Полюбиш того, хто трапиться тобі у відповідний час у відповідному місці (1); Ось якась юна патріоточка, громадська активістка, волонтерка, яка привезе сигарет, запростяк закрутить там тобі голову своєю пасіонарністю, бо матиме те, чого бракує мені (1).

Щодо частотності в тексті аналізованого роману поширених означень, сформованих узгодженими означеннями та від нього залежними компонентами, то ці структури у порівнянні з поширеними, є менш вживаними, проте чітко реалізують авторську думку – максимально точно відтворити вир подій, порівнянь, характеристики, щоб у читача не закрався сумнів щодо розуміння змісту ситуації сюжетної лінії. Окрім того, у таких реченнях письменниця не стримує своє бажання бути почутою як моволюбка. Кожне таке поширене означення, яке вийшло з-під її пера – це краса мови, оскільки Гаська Шиян є насамперед класичною філологинею. Окрім того, вона зорієнтована на відтворення глибокого психологізму своїх героїв, розкрити який можна тільки дуже детальним описом. Наприклад: *Врешті, я таки із зусиллям підводжуся і йду до туалету, переступаючи через одяг, розкиданий дорогою від дверей (1); – Ти як? – бринить сповнений енергії голос по той бік (1); Ангели зайняті – вони носять важкі сумки спрацьованих жінок! (1); Я втупилася очима, повними сліз, у твій спакований наплічник (1).*

Засобами вираження таких поширених узгоджених означень в аналізованому романі є прикметникові та дієприкметникові звороти, утворені із головного прикметникового/дієприкметникового слова та словами, які від них залежать. Наприклад: *Я втупилася очима, повними сліз, у твій спакований наплічник (1); Натомість вона втирає обличчя, як дівчинка, просить зачекати, зривається, біжить кудись, шльопавши пластмасовими капцями, взутими на колготи і шкарпетки, а за хвилину повертається з*

пакетом БО\$\$, напханим тушонкою, згущеним молоком, цукерками, чаєм, кавою і сигаретами (1); Навпроти смітника сидить волоцюга в чорній синтетичні шубі, схожій на халат (1); Вони розлітаються у атмосфері, підсилені ядучим духом його немитості (1).

Наше дослідження засвідчило багатство семантики узгоджених означень в аналізованому романі, що свідчить про довершеність ідеостилю авторки, її знання та розуміння мови, інтелектуальний потенціал та бажання бути зрозумілою для читача. Найчастіше це група означень, значення яких вказують на якість предмета, виражене якісними прикметниками та невизначеність предмета щодо якості, властивості, належності, виражені неозначеними займенниками; наступну за частотністю групу формує семантика підсилювально-видільних ознак, виражених заперечними і означальними займенниками; рідше в романі вжито означення, смисл яких вказує на ознаку предмета за місцем його перебування, матеріалом, належністю, що виражені відносними прикметниками та найменш частотною є група узгоджених означень, що вказують на порядок при лічбі, виражені порядковими займенниками, наприклад: *Я розв'язую синьо-жовту стрічечку і кладу до рота одного цілого коржика (1); Хукали червоними обличчями на червоні руки (1); Я віддаляюся від тебе у цю ранкову ніч – усі вікна ніби ховають за собою чорні діри індивідуального використання, концентрують у собі екстракти з дна людських душ (1); У мене відчуття, що на потилиці маю ще пару очей, які дивляться у гучний тунель вулиць, наче у бінокль через дзеркало заднього огляду (1); І потім писатимуть до дня Валентина оті нудотні романтичні статті про вас у районних газетах (1); Я розумію, що значна причина тому – похмілля і голод, але навіть не можу змусити себе нормально поїсти (1).*

Аналіз карткового матеріалу засвідчив, що поширеною та оригінальною в романі «За спиною» є група незгоджених означень, які представлені іменними частинами мови у формах непрямих відмінків як із

прийменниками, так і без них. Наприклад: *Я несу якісь банки квашеної капусти і морожені вареники (1); Глухо розривається паром серед сніжинок і падає на землю друзками новорічної кульки (1); Я дістаю з холодильника позавчорашню пасту з лососем за рецептом Джеймі Олівера (1); Я бездумно гортаю стрічку новин (1); Гноївка наших почуттів (1); Чомусь виникла недоречна паралель про законні дні, які належаться після поховання (1); Ти кладеш шматок ніжної телятини з кров'ю собі на язик, вона пахне і тане, приправлена досконалими соусами (1).*

Найчастіше неузгоджені означення приєднуються способом керування до означуваного слова, значно рідше способом прилягання. Наприклад: *При спробі підвести голову мене охоплюють блювотні спазми. Волосся підозріло смердить (1); Чи джойстик для улюблених ігор, подарований на Миколая з першої гідної зарплати? (1); Якби цей хлопець із фотки мене безумовно любив, то залишився б поруч і підписувався би на мої спроби пошукати спільних розваг (1); Я долаю в собі бажання щось зламати, знищити, понівечити (1); Прокидаюся о першій одночасно від спраги і сильного бажання пісяти (1).*

Проаналізована нами джерельна база показала, що цей різновид означення є більш багатим на реалізацію семантики, ніж узгодженні, оскільки завдяки цим одиницям на базовий зміст нашаровуються додаткові значеннєві елементи. Наприклад: *Відчуття голоду у мене не було, тож минати немає чому (1); Холод аж гойдається і висне на штурпаках покручених гілок (1); Тротуаром проїжджає на візку молодий хлопець у навушниках (1); Але чомусь беру баночку маринованого імбиру й починаю захлано жерти його просто пальцями (1); Вона повертається до прилавка і гавкає на стару, яка старанно колупає нігтем вареник із відділу кулінарії, перевіряючи тісто – чи не надто тверде для її зубів? (1).*

За нашими даними, в аналізованому тексті роману найчастіше неузгоджені означення виражаються іменниками у непрямих відмінках з

прийменниками (Р.в. + з(із), до, від, з-під, без, для, біля, проти; Зн.в. + на, у (в); Ор.в.+ з, під; Місц.в. + по, у(в), на); наступною групою за частотністю є неузгоджені означення, виражені іменниками у формі Род.в. без прийменника. Значно рідше, у порівнянні із попередньою групою, у романі функціують ці одиниці, виражені інфінітивом, прислівником чи дієприслівником, а також присвійними займенниками *його, її*. Поодинокими є приклади синтаксичних конструкцій із неузгодженими означеннями, які виражені синтаксично нерозкладним сполученням слів або фразеологізмом. Наприклад: *Я підводжу очі і бачу, що вона тихо плаче* (1); *Схлипи накочуються на мене один за одним, я ридаю і захиляюся до втрати можливості дихати, падаю на її м'які, теплі груди* (1); *Вона з тих жінок, які не мерзнуть, дрябла шкіра її декольте пахне свіжим потом і дешевими парфумами, а руки – ковбасою і хлоркою* (1); *Ти став осторонь хаотичного натяку на шеренгу і, щойно я від'їхала, одягнув на голову свої білі бездротові навушники* (1); *У мене відчуття, що на потилиці маю ще пару очей, які дивляться у гучний тунель вулиць, наче у бінокль через дзеркало заднього огляд* (1).

Варто зазначити, що групі неузгоджених означень, які презентовано іменниками в непрямих відмінках (з прийменником/без прийменника), часто характерним є доповнення до базової семантики елементів модальності. Такі одиниці, зазвичай, вказують на ознаку предмета в її просторових вимірах, належність чого-небудь кому-небудь, ознаку за певною предметною спрямованістю, ознаку за її матеріальним виявом. Наприклад: *Під кабінетом, у який мені потрібно, – черга, але двері відчиняються, і мене запрошує всередину товстенька чоловіча рука у формі* (1); *Красивих людей з ідеальною засмагою* (1); *Як я опинилася у закутку внутрішнього подвір'я церкви, я не пам'ятаю* (1); *Сідаю на сходи під магазином* (1); *Перед входом фотографується компанія в костюмах ку-клукс-клану, вони просять, щоб я зробила знімок, зігують і вигукують «Слава Нації!»* (1),

Наше дослідження мови тексту аналізованого роману засвідчив, що аналітичні форми неузгоджених означень зазвичай реалізують певну семантику: значення належності; ознаку за її кількісним виявом; ознаку за її зовнішньою сутністю; ознаку в її часовому вияві; ознаку за віком. Наприклад: *У напівсвідомості я йду довгим коридором, помальованим олійною фарбою* (1); *«Все гаразд?!» – чую я від хлопця у формі в кутку коридора* (1); *Завжди було ніби на дискотеці з музикою, яка не гребе* (1); *Або ж перемога у визвольній операції* (1).

Проте варто не забувати, що онотипність у засобах вираження означення і додатка, означення і обставини створює умови для проблемності у визначенні їх типології.

Ми спробували уніфікувати синонімічність неузгодженого означення до інших членів речення чи різновидів означення, а саме до:

- узгодженого непоширеного означення (*очі матері – материні очі; гілка калини – калинова гілка*);
- узгодженого поширеного означення, вираженого дієприкметниковим зворотом (*гірлянди з листя – гірлянди, виготовлені із листя*);
- підрядного означального речення (*ліси на карпатських горах – ліси, які ростуть на карпатських горах*).

Розмежування неузгоджених означень і додатків, що презентовані формою Род. в., потребують більш детального аналізу і встановлення критеріїв розмежування. На сьогодні загальноприйнятими є такі варіанти синонімічних перетворень:

- трансформація неузгодженого означення в узгоджене (*схованка котика – котяча схованка; сік калини – калиновий сік*);
- перетворення неузгодженого означення в підмет, а означуваного слова в присудок: *шепіт лісу – ліс шепотить; тривога матері – мати тривожиться*;

- трансформація словосполучення з неузгодженим означенням у речення з присудком *давати*: *вогонь душі – душа дає вогонь; світло від знань – знання дає світло*;

Отже, наш аналіз джерельної бази показав, що означення в романі «За спиною» Гаськи Шиян є надзвичайно розгалуженим із семантичного аспекту другорядним членом речення, оскільки групу прикметників, які можуть виконувати функцію означення, можна поповнювати шляхом перетворення великої кількості іменників.

На слушну думку більшості синтаксистів, найбільш проблемним питанням категорії означення є визначення у синтаксичних побудовах неузгоджених означень. Сумніви щодо цього можливо зняти, здійснивши синонімічні трансформації неузгодженого означення узгодженим.

За нашими даними, у романі «За спиною» Гаська Шиян не часто полюбляє використовувати в синтаксичних побудовах прикладку як різновид означення. Такі структури реалізуються як іменником, так і субстантивованим словом. Авторка не має особливих вподобань у використанні цих одиниць. Очевидно, це пов'язано із специфікою її твору: зорієнтованість не на власні назви чи уточнення власних назв, акцент на повторенні тієї самої назви іншими словами, а, насамперед, зорієнтованість на внутрішні переживання та дискусії героїв. Наприклад: *З цією його персональною лампою Аладдіна чи скринькою Пандори все неодмінно збудеться (1); Офіціантка-привид простягає мені склянку води (1); Скроні гулко пульсують, аж здається, наче вилицями стікають тонесенькі цівочки крові, струмочки-дерева вкорінені у мої стигми (1); Думали, мабуть, дивлячись на твою світлу куртку, черевики Коламбія і новесенький наплічник, що ти один із тих, кого мама з татом не відмазали з якихось дивних причин – може, зажерся з ними, а може, в військкоматі задохуя попросили (1).*

Наприклад, у синтаксичній конструкції *Після порожнього міста на Двірцевій площі виявилося вкрай жваво* (1) прикладка *Двірцевій* є засобом вираження видової номінації до головного слова *площі* – родового поняття, а відтак його функція в уточненні, індивідуалізації, доповненні.

Зазвичай, Гаська Шиян використовує прикладки, які вказують на уточнювальну характеристику особи за родом занять, родинними стосунками та соціальним статусом, рідше віком. Окрім того, характерним для мови письменниці є використання родової назви при видовій і навпаки, а також означення власної географічної назви.

2.3. Особливості будови синтаксичних конструкцій з означеннями

Автор будь-якого тексту художнього твору постає перед нами як особистість з характерною їй індивідуальністю, яку він, творець слова, реалізує завдяки категорії суб'єктивності у своїй мовленнєвій діяльності – художньому доробку.

Оскільки поет/письменник є частиною соціуму, який формує народ як носій мови, то відповідно митців виформовує ця мова і водночас вони проявляють себе в своєму авторському мовленні як індивіди, тобто суб'єкти.

Саме письменницька суб'єктивність реалізується в конкретних ситуаціях сюжетних ліній, а відтак у здатності автора вербалізувати інформацію так, щоб у читача не виникали питання щодо неповноти викладу матеріалу. Адже читач не тільки технічно стежить за розвитком подій твору, а отримує естетичну насолоду від діалогу з творцем слова через його образи.

У цьому контексті надзвичайно цікавою є мовна індивідуальність Гаськи Шиян як нашої сучасниці, яка продовжуючи мовні традиції, все ж намагається сформулювати основу своєї мовленнєвої новизни.

Наше дослідження засвідчило, що письменниця має свої вподобання у поєднанні наповнення синтаксичних конструкцій позиціями означення як

другорядного члена речення, що виконує надзвичайно важливу функцію для тексту роману.

За нашими даними, мові авторки характерна своя специфіка. Насамперед, варто зазначити, що вона не відмовляється від традиційного використання поєднуваності у будові речення таких структурних схем: *узгоджене означення + узгоджене означення + означуване слово; узгоджене означення + означуване слово + неузгоджене означення; узгоджене означення + означуване слово + узгоджене означення + неузгоджене означення*. Ми виявили значну частотність таких конструкцій. Наприклад: *Я несу якісь банки квашеної капусти і морозені вареники (1); Ти став осторонь хаотичного натяку на шеренгу і, щойно я від'їхала, одягнув на голову свої білі бездротові навушники (1); Я віддаляюся від тебе у цю ранкову ніч – усі вікна ніби ховають за собою чорні діри індивідуального використання, концентрують у собі екстракти з дна людських душ (1); У мене відчуття, що на потилиці маю ще пару очей, які дивляться у гучний тунель вулиць, наче у бінокль через дзеркало заднього огляду (1); Білий вигин наївного дитячого сердечка, наче з діваччої анкети, розпливається у всепоглинаючій мряці і губить половину (1).*

Проте Гаську Шиян можна назвати мисткинею слова, яка вміло, вдало і пізнавально для читача намагається створити різні схеми речень, у котрі майстерно уводить значну кількість означень. Саме за рахунок функціонування цих одиниць з різною семантикою читач одночасно отримує додаткову і уточнювальну характеристику осіб, подій, явищ, почуттів та дрібниць, які врешті-решт доформовують як сюжетну лінію загалом, так і дрібниці, які потім виявляються частиною важливого ланцюга подій. Вир означень, їхня семантика та кількість приховано налаштовує читача на універсальність таких синтаксичних конструкцій – швидко, чітко, образно, інтелектуально і реалістично сприйняти комунікативне завдання автора.

Наприклад, синтаксична побудова містить основну інформацію про ситуацію, а також супровідну, приховану, лаконічну: *Дістаю пакетик саморобного кривенького печива з підписаною дитячим почерком листівкою*. Основна, базова структура *Дістаю пакетик з листівкою* супроводжується нашаруванням доповнювальних даних, які надзвичайно детально описують ситуацію: *Пакетик печива; Печиво є саморобне; Печиво є кривеньке; Листівка є підписана; Почерк є дитячий*.

Її перу характерні речення, у яких може поєднуватися як 1 означення, так і одночасно 4-5, окрім того в одній конструкції можуть функціювати як узгоджені/неузгоджені, так і поширені/непоширені одиниці. Наприклад: *Мартуся, яка, мабуть, була серед тих дітей, які збивали мене з ніг на перерві у коридорах старої будівлі школи, дякувала солдатам за мужність і бажала їм божої опіки (1); Грудки болота, пісок, шматки розмоклого картону, коричнева вода – все стікає стінками банок з капустою, затікає в пакетики з саморобним печивом і морозженими варениками, розмочує фломастери і гелеві ручки з блискітками на листівках (1); Твоя фігурка у цій зворотній, безперспективній перспективі віддаляється, але якийсь надпотужний пристрій у моїй голові дозволяє макронаближення до твоїх нігтів без жодної задирки – блискучих, наче відполірованих, до вистрижених скронь під довшим волоссям, до подразнень від бритви на підборідді, до щетинок, що наче мобілізуються і починають ворухитися в глибині шкіри, щойно ти поголився (1); Повз спілку ветеранів Афганістану, біля якої рівно під чорно-червоним і синьо-жовтим прапорами стоять порожня пляшка горілки і пачка соку, на тонких леопардових ногах швидкою пінгвінячою ходою поспішає духовна сестра канарки зі спортзалу (1).*

Отже, така здатність до універсальності, багатство структурних побудов з означеннями у скарбниці її майстерності свідчить про особливості індивідуально-авторського стиль Гаськи Шиян.

Висновки до розділу 2

Відбиття в нашій свідомості супровідної, фонові інформації про реальну дійсність відтворюють другорядні члени речення.

Джерельною базою нашого дослідження став текст роману «За спиною» Гаськи Шиян, молоді епатажної української письменниці, багатогранної особистості. Для наших сучасників цікавою є її авторська мова через мовлення героїв, її внутрішній світ та цінності, вподобання та інтелектуальний потенціал, відсутність страху бути самою собою в образах героїнь. Її роман є зразковим прикладом відображення універсального мовостилю конкретного творця слова.

За нашими даними, для мови тексту її твору характерні як прості структури (49 %), так і складні конструкції (51 %). На особливу увагу з-поміж другорядних членів речення заслуговує в аналізованому романі означення (42% від загальної кількості типології другорядних членів речення). Воно посідає одне із важливих у смисловому плані місць: часте використання в різноструктурних будовах, майстерність подання засобів вираження, семантика самого означення, поєднання одночасно кількох різновидів – формує уявлення про ідеостиль епатажної письменниці.

Оскільки поет/письменник є частиною соціуму, який формує народ як носій мови, то відповідно митців виформовує ця мова і водночас вони проявляють себе у своєму авторському мовленні як індивіди, тобто суб'єкти.

Гаська Шиян продовжуючи мовні традиції, все ж намагається сформувати основу своєї мовленнєвої новизни. Авторку можна назвати мисткинею слова, яка вміло, вдало і пізнавально для читача намагається створити різні схеми речень, у котрі майстерно уводить значну кількість означень. Її перу характерні речення, у яких може поєднуватися як 1 означення, так і одночасно 4-5, окрім того в одній конструкції можуть функціонувати як узгоджені/неузгоджені, так і поширені/непоширені одиниці.

Отже, така здатність до універсальності, багатство структурних побудов з означеннями у скарбниці її майстерності свідчить про особливості індивідуально-авторського стилю Гаськи Шиян.

РОЗДІЛ 3
АТРИБУТИВНІ ОДИНИЦІ
В РОМАНІ «ЗА СПИНОЮ» ГАСЬКИ ШИЯН:
СЕМАНТИЧНИЙ АСПЕКТ

3.1. Особливості реалізації атрибутивних синтаксем

Заглиблення в розуміння сутності будь-якої синтаксичної будови спрямоване на комплексність аналізу, уніфікації сучасних теорій, основні з яких і формують новітнє розуміння поняття «речення». Тому в пріоритеті стали дослідження таких рівнів, як: функційний, семантичний, когнітивний, прагматичний та ін. На сьогодні акцент уваги змістився на такі категорії граматики, як форма, зміст та функції предикативних синтаксичних одиниць-конструкцій з позиції комунікативної актуальності.

Мова як стала категорія в реальних умовах комунікації може зазнавати трансформацій, що відображається насамперед на формах мовленнєвих будов, які відтворюють специфіку формальної реалізації одиниць синтаксичної структури на основі синтаксичних зв'язків. Семантика речення відповідає за рівень значеннєвого навантаження елементів конструкції та встановлення відношення між ними. Таким чином реалізуючи взаємозв'язок форми і значення складу речення в мові.

На сьогодні актуальними є дослідження синтаксичного рівня мови з урахуванням особливостей функційного аспекту, за яким передбачено диференціацію компонентів речення на 2 групи, залежно від критерія розуміння речення як синтаксичної одиниці-конструкції: формально-синтаксичних – членів речення; семантико-синтаксичних – синтаксем. Оскільки речення насамперед відображає комунікативну мету, то, окрім форми і змісту, акцентують увагу на характеристиках, які додатково надають супровідну інформацію, що формує комплексність у тлумаченні поняття

«речення». А це означає, що позицію в синтаксичних конструкціях заповнюють слова із певною семантикою, реалізація якої залежить від функції, що передбачена комунікативним завданням, запрограмованим мовцем.

Тому, на слушну думку більшості дослідників, обґрунтованим є введення в синтаксистику терміну *синтаксема*, котрий відображає іншу групу компонентів, відмінну від членів речення, розуміння якої базується на відтворюваних семантико-синтаксичних відношеннях.

Носій певної мови, аналізуючи ситуацію, у яку потрапив сам чи уявну, уважно стежить за усіма аспектами події. Проте він у процесі осмислення намагається, зважаючи на своє бачення, дати всебічну оцінку: якісну характеристику, простежити умовно-наслідкові зв'язки та ін.

Його суб'єктивна позиція набуває різних форм. Усе, про що всебічно роздумує мовець, реалізується в синтаксичних структурах, котрим властива певна семантика. Зазвичай, вона ускладнена компонентами з прихованим змістом.

Носій мови намагається з урахуванням принципу економії мовних засобів вербалізувати додаткову інформацію, яка супроводжує основну ситуацію, при цьому висловлює свою особисту позицію та бачення самої події.

Одне із проблемних питань сучасної граматистики потребує продовження деталізації як теоретичних аспектів, так і характеристики речення в конкретних мовленнєвих умовах. Відтак варто і далі поглиблювати питання типології синтаксичних структур з акцентом на семантику їх компонентів. Тому актуальним залишився інтерес до виявлення і значення функційності мовних процесів, які залежать від реальних умов спілкування. Українська семантична граматистика презентована іменами такими дослідників: М. В. Будько, О. І. Ващенко, І. Р. Вихованця, Н. В. Гуйванюк,

А. П. Загнітка, Т. Є. Масицької, Н. Г. Ніколаєвої, І. А. Пасічник,
М. І. Степаненка, В. А. Тимкової, К. Ф. Шульжука та ін.

За нашими даними, у романі «За спиною» Гаськи Шиян з-поміж ускладнювальних компонентів семантичної структури речення, а це *вторинні предикатні та вторинні субстанційні синтаксеми* – найчастотнішою є група атрибутивних синтаксем.

На думку І. Р. Вихованця, цей вид ускладнювальних поширювачів ґрунтується на атрибутивних відношеннях, які є переважно формально-граматичною категорією, що в синтаксичному плані узагальнює різноманітні семантико-синтаксичні відношення і нейтралізує їх для комунікативного підкреслення інших наявних у реченні відношень. Особливості таких відношень породжуються їх вторинністю, похідністю від інших відношень [20, с. 277].

Незаперечним є твердження, що цей різновид ускладнювальних синтаксем належить до групи *прислівних* поширювачів (інша група – *детермінантні*), оскільки «стоять при слові», тобто пояснюють конкретне слово.

Атрибутивні синтаксеми, будучи специфічним комунікативним елементом семантичної структури, наділені певною самостійністю в поданні інформації: поширюючи синтаксичну будову, вони акумулюють супровідні якісні ознаки компонентів ситуації. Наприклад: *Врешті, я закручую масні пасма у дульку, зауважую, що давно би час пофарбуватися, але я дивним чином не помічала, що моя геометрична стрижка із бадьорим поєднанням попелясто-чорнильного та смарагдового давно перетворилася на сіро-буро-малинову понурість* (1); *Я настовбурчую на все це дурнувату шапку і беру з вішака сумку зі спортивною формою, яка висить там нерозпакована тиждні зо три* (1); *Іншим відвідувачкам при повному макіяжі і в коротесеньких шортиках і топах доводиться ох як попідніти (тобто посидіти статично на тренажері, не зронивши жодної краплинки), щоб*

дядьки з золотими ланцюгами звернули на них увагу (1); Це абсолютно зрозуміла і чітка бізнес-модель: все, що вони вкладають у себе, треба відбити (1); Проте тепер ця замкнута екосистема поступово зазнала змін (1).

Отже, будь-яка синтаксична структура залежно від комунікативного завдання та актуальності інформації, яка програмується комунікативною організацією речення, може містити одиниці, які семантично ускладнюють речення, а відтак лаконічно поглиблюють знання про основну ситуацію уточнювальною якісною характеристикою.

3.2. Поняття «структурна схема речення»

Речення як основна синтаксична конструкція відображає інформацію про денотативну ситуацію і будується за зразком певної моделі думки. Тому в синтаксичній науці прийнято визначати схеми побудови таких конструкцій, які мають свою компонентну наповнюваність.

У синтаксичному структуруванні мови головна роль належить реченню як основній синтаксичній одиниці, навколо якої групуються всі основні різновиди синтаксичних категорій. Речення є тією мовною структурою, у рамках якої розгортається функціонування всіх синтаксичних прийомів і за межі якої не виходить переважна більшість синтаксичних відношень [76].

Реченню належить визначальна роль при реалізації основних та периферійних різновидів синтаксичного значення категоріальних одиниць, відображаючи при цьому особливості їхніх засобів вираження та значеннєвих трансформацій.

На думку О. О. Селіванової, теорія граматики з урахуванням сучасних підходів і надалі залишається досить дискусійною та суперечливою для повної її уніфікації.

Насьогодні продовжують бути актуальними розвідки про речення, незважаючи на те, що багато напрацювань зібрала наукова література.

Перспективним досі залишається рівень структурного синтаксису, семантичного (В. І. Вихованець,), генеративного (Н. Хомський, Ф. Ньюмейер, Дж. Росс), когнітивного (Дж. Лакофф) та функційного синтаксису (М. Матезіус, Ф. Данеш).

Отже, на думку більшості науковців важливим для синтаксичної конструкції є структурне та змістове поєднання компонентів речення, в основі котрого лежить певна схема речення, за зразком якої можна побудувати багато структур.

Тому актуальним досі є процес виявлення алгоритму створення цих узагальнених моделей для побудови синтаксичних конструкцій.

Оскільки дієслово та його семантика, а також сполучувальні можливості формують пропозицію, яка реалізує зміст денотативної ситуації, то відповідно воно, дієслово, у поєднанні із компонентом, який вказує на головного учасника ситуації, і є носіями узагальненої схеми пропозиції (абстрактної категорії).

Щодо конкретної категорії, то нею виявляється конкретний різновид синтаксичної конструкції, яка реалізується завдяки використанню узагальненої схеми речення в реальних контекстних умовах ситуацій.

Такі конструкції мають свою позиційну будову, яка утворюється із сукупності абстрагованих позицій, що займають іменні компоненти, уявлення про котрі реалізує спектр різновидів семантико-синтаксичні відношення між ними.

Апологети реалізації пропозиційності знань структурою речень вважають, що модель (зразок) конструкції, яка відтворює будь-яку ситуацію з набором усіх змістових відношень систематизує інформацію, що міститься в людській пам'яті.

У цьому контексті з-поміж сучасних розділів мовознавства виокремлено когнітивну лінгвістику, яка безпосередньо відповідає за

деталізацію погляду на пропозицію як невід'ємну частину нашої свідомості та компонента збереження інформації.

Когнітивність, яка притаманна мозку людини, бере участь у формуванні її довгочасної пам'яті, що накопичує варіативність пропозиційності.

Мислетворчі процеси людської свідомості, сприймаючи будь-яку ситуацію, вербалізують її в мові через ефект розчленованості подій, їх уточнення, конкретизації.

У. Чейф виокремлює 3 три етапи алгоритму словесного вираження думки людини: створення змісту повідомлення – реалізація думки в мовленні залежно від інтелекту / знань мовця та актуальності інформації – граматичні явища, характерні конкретній мові, що відображають так звану нормативність побудови висловлення. Створення змісту повідомлення, на думку науковця, передбачає певні процеси, зокрема, деталізація ситуації на рівні розчленування її на складові; далі обрання пропозиційної конструкції і підбір елементів мови для вербалізації повідомлення, тим самим кодуючи текст (процес категоризації) [115, с 38–40].

Детальне сприйняття події є процесом створення пропозиції, яка будується на основі реляційних відношень між її компонентами, і як результат – відтворюється в мові.

Типове членування ситуацій на певні складові компоненти задля деталізації номінації усього того, що відбувається, призводить до формування типології стандартів вербалізації в одній конкретній мові для порозумінні в соціумі.

Ці типові стандартні побудови створюють базу структурних схем, які в подальшому реалізуються за принципом «мова–мислення», що відображаються певними синтаксичними одиницями.

Варто зазначити, що їм характерна своєрідна впорядкованість яка забезпечує розуміння, а з часом, під дією явища трансформації і поглиблення, утворення нових будов для активного використання в мові.

Денотативне сприйняття людиною ситуацій навколишнього світу сформовано мисленням та структуровані у форматі поєднання певних відношень, розірвання котрих веде до порушення змісту повідомлюваної інформації. А тому кожен елемент ситуації, який відтворений мовним знаком, забезпечується реалізацією певних факторів.

Структура та система мови побудована таким чином, що знаходить способи, аби активувати відношення між компонентами, які відображають елементи ситуації. Відбувається своєрідне об'єднання мовних та позамовних знань через у судженнях, які набувають розчленованого або нерозчленованого формату.

Щодо розчленованого відтворення денотативності у сприйнятті ситуації, то реальність та ірреальність реалізує своєрідну природу мови завдяки регулярності поєднання парадигматичних та синтагматичних відношень.

А відтак це пояснюється систематизацією та своєрідною узгоджуваністю між мовними одиницями, а також чіткою організацією цих елементів, яка залежить від особливостей реалізації взаємодії бінарності мова/мовлення. Наслідком цього є витворення самою граматикою мови правил поєднання лексичних компонентів у процесі побудови мовних знаків вищого рівня для спілкування. Тому досі актуальним є проблемність питання виявлення перебігу структурного та смислового об'єднання слів у структурі синтаксичної одиниці.

На слушну думку Л. Телмі, «граматична конструкція – це граматичний комплекс, котрий складається з певних комбінацій простих форм, абстрактна схема зі структуруючою функцією. Ця функція образно може бути порівняна

зі скелетом для концептуального матеріалу, який виражається лексично» [114].

Деякі мовознавці вважають, що синтаксис речення є лише кодом, який забезпечує правильне розміщення його членів [13]. Зважаючи на таке трактування цілком осмислено приходить розуміння того, що завдяки своєрідній унормованості граматичних вимог учасники комунікації під час передавання інформації приймають свідомо інформацію.

Таким чином, синтаксична структура презентує денотативні знання про навколишню подію у конкретному чи абстрактному розумінні, а також про зразок відтворення певної думки з урахуванням правил поєднуваності лексичних одиниць в одну конструкцію.

У нашому дослідженні використано традиційне бачення природи структурної схеми речення, трактування якої було започатковано в середині 50–60-х років XX ст. зарубіжними лінгвістами, і відображає формальну будову синтаксичної конструкції. На їхню думку, структурна схема речення – це найменша кількість компонентів, що формує синтаксичну одиницю, котру відображає наша свідомість у вигляді абстрактного зразка. Проте більшість відомих мовознавців загалом не обмежується таким вузьким розумінням, уводячи в науковий оббіг бінарність підходу про нерозривний зв'язок форми і змісту. А відтак, окрім формального погляду, залучають семантичне бачення системності рис семантико-синтаксичного елемента структури для синтаксичної конструкції загалом.

Тому, на нашу думку, яка виформувалася на системному аналізі сучасної наукової літератури, що зосереджує свою увагу на глибинній, семантичній, структурі, окрім формального підходу, варто виокремлювати семантичні різновиди базових моделей, які формуються з урахуванням валентнісного потенціалу ознакового слова, а відтак пропозиційного типу простої конструкції. В основі такої побудови лежить процес відтворюваності певної комунікативної ситуації аргументно-предикатними компонентами з

характерними семантичними ознаками, що відповідають типовому алгоритму розуміння соціуму.

Зважаючи на такі тлумачення, можна сформулювати уявлення про перебіг формування типових моделей різних рівнів (формального та семантичного) у процесах відтворення ситуацій у граматичній науці.

Отже, структурна схема речення, яку аналізують у 2 аспектах, є інформативно повною та завершеною.

Тому виправданим є сучасне сприйняття поняття «структурної схеми речення», яка утворена поєднанням формальної та семантичної конфігурації синтаксичної конструкції: 1) головні члени речення лежать в основі формального мінімуму побудови і є необхідними для завершеності її предикативної частини; 2) розширення схеми речення синтаксемами, введення яких залежить від семантики предиката та його валентності, що відповідно до узагальнених мовних зразків, відображають об'єктивну реальність певної ситуації.

Сучасна граматики неоднозначність підходів у розумінні природи цього поняття реалізовує у різних поясненнях та уточненнях вже відомих потрактовувань. Тому це питання і надалі є актуальним для подальших досліджень.

Імпліцитна/експліцитна реалізація предикативного синтаксичного зв'язку у структурі простого речення дає можливість виявити типові формальні різновиди (односкладне/двоскладне) конструкцій та особливості вираження їх елементів – членів речення. Наприклад: *На шляху до своєї шафки в роздягальні мені доводиться обійти двох тіток під шістдесят* (1); *Проте тепер ця закрита екосистема поступово зазнала змін* (1); *Зрештою, може й справді у такому віці хочеться менше спати* (1); *Повз них проскакує молода газель* (1).

Ми притримуємося загальновизнаної уніфікованої позиції більшості вітчизняних мовознавців про те, що сукупність елементів синтаксичної

конструкції, які виявляють його семантичну значимість, окреслюють номінативним мінімумом, котрий чітко розмежовує різновид синтаксичної одиниці з урахуванням наявності/відсутності як підмета і присудка, так і додатка, означення та обставини. Як наслідок, зважаючи на кількісний принцип, виокремлюють прості/складні речення, поширені/непоширені прості структури.

Як відомо, одним із фундаментальних понять граматики, є синтаксичний зв'язок, який має свою специфіку в реалізації на рівні просте/складне речення. Проста структура є місцем відтворення предикативного, підрядного і сурядного синтаксичного зв'язків, в основі складної конструкції лежить підрядний та сурядний зв'язки. Саме ця типологія синтаксичних зв'язків є базою для формування типології членів речення, які формують формально-синтаксичну структуру.

На сьогодні розгляд формально-синтаксичної будови передбачає нерозривний зв'язок із семантико-синтаксичним поглядом на природу синтаксичної конструкції. Це вплинуло на своєрідну уніфікацію поняття «структурна схема речення», в основі котрої на тлумачення предикативності накладається конкретна узагальнена семантика, яка не залежить від індивідуального лексичного значення одиниць мови.

3.3. Особливості типології атрибутивних компонентів

Як відомо, одним із прикладів природніх умов функціонування різнотипних ускладнювальних компонентів у семантичній структурі є тексти художніх творів. Саме вони є тим місцем, де через авторське комунікативне завдання, розвиток сюжетної лінії постійно потребує деталізації змісту, аби читач міг отримати максимальну кількість інформації для розмірковування над усіма життєвими перепитями героїв.

Частково авторську комунікативну мету у творчому доробку задовольняє функціонування різнотипних поширювачів, які несуть собою додаткову супровідну характеристику різної семантики. Прихована інформація завдяки принципу мовної економії конденсовано реалізує певний зміст. Такі одиниці не входять у валентну рамку сполучувального потенціалу дієслова, а тому є самостійними одиницями, вживання яких залежить виключно від індивідуальної позиції автора художнього твору та його ставлення до подій сюжетної лінії.

Семантика синтаксичної конструкції, у якій функціують такі семантично інформативні елементи, характеризується складною організацією. Адже виявлення значення компонента можливе лише тоді, коли воно набуваючи певної форми, характеризуються формальними рисами. Наприклад: *Перший сніг ранній і гострий* (1); *Одяг незграбний й одночасно тісний та мішкуватий* (1); *Волочу важку сумку* (1); *Ситуація довкола дратує, як ідіот, який їздить узимку на літній гумі, п'яний і без правил* (1); *Я відкриваю рот, щоб закричати, але звідти тільки вилітає ватною кулею німа порожнеча* (1); *Я розумію, що від нашої спільної вечери нічого не їла* (1); *Я ще звернула увагу, що гардероб був увесь завішаний маскувальними сітками, понурими, як крила кволого янгола, якому годі уже піднести себе до неба* (1).

Початковий етап аналізу джерельної бази засвідчив, що в романі «За спиною» Гаськи Шиян найуживанішим різновидом семантично ускладнювальних компонентів є група атрибутивних поширювачів як одного із різновидів вторинних предикатних синтаксем, що виконують функцію реалізації конкретної мети автора – в умовах певного контексту підсилити деталізацію складових ситуації. Проте вони не є завжди обов'язковими для логічного завершення семантики синтаксичної одиниці. Наприклад: *Вона помічає мене в останню мить, але стримати інерцію уже не вдається* (1); *Я ледь ухиляюся і багнюка вихлюпується просто у наготовану сумку* (1); *Її*

густий макіяж весь потік і перетворився на місиво – золотисті тіні і потужна чорна підводка, туш, яка потовщує і подовжує втричі вій, доповнені накладними, темна перламутрова помада чудово поєднується з золотим зубом одразу за правим верхнім іклом (1); Вони зчиняють традиційну колотнечу, але в результаті стара бере один голубець, три вареники і два квашені огірки (1); Вона прикра і вибаглива – ненавидить готувати, бо для себе треба мало, а більше нікому (1).

На думку І. Р. Вихованця, атрибутивні поширювачі, узагальнюючи різноманітні семантико-синтаксичні відношення, створюють умови для їхньої нейтралізації, аби підкреслити інші наявні в реченні відношення, тим самим обумовлюючи умови для вторинності, похідності від інших відношень [20].

Значну поширеність в тексті аналізованого роману атрибутивних синтаксем можна пояснити насамперед тим, що будь-який елемент семантичної структури може потребувати деталізації чи пояснення, а відтак поширюватися цим компонентом, мета якого, окрім того, ускладнити структуру простої будови. Наприклад: *Продавиця ж уїдлива і знервована – готувати теж ненавидить, але на чоловіка і двох дорослих синів, у вільний від роботи час, сотнями ліпить вареники і крутить голубці (1); Жінки змагаються у побутово-класовій ненависті і потім розходяться із відчуттям полегшення, підживлені отрутою одна одною (1); В руках він тримає маленьку мідну амфору (1); Шепче у пожовклі від тютюну вуса заклинання: на сніг, на слизькість, на депресію (1); Прочищає своїми довгими брудними нігтями борозенки різьби (1); Я кусаю порепані губи, згризаю шкірку до солонуватого смаку крові (1). У цих реченнях якісна характеристика, презентована атрибутивними компонентами, є надзвичайно інформативною та логічною для змісту синтаксичної будови. Читачі зацікавлені додатковими характеристиками та властивостями, що принагідно супроводжують відтворення глибини ситуації.*

На нашу думку, авторська майстерна техніка Гаськи Шиян поступового насичення атрибутивних компонентів в синтаксичній будові допомагає лаконічно структурувати мовленнєву одиницю завдяки ущільненості її будови, водночас зібрати та відтворити значний обсяг доповнювальної інформації.

Ці одиниці відображають рівень згортання одного із базових, вихідних, семантично неускладнених простих конструкцій і зміну залежності між компонентами структури. Наприклад: *Можливо, це наслідки дитячої травми від відвідин Почаївської лаври, не знаю точно, але дуже імовірно* (1); *Якщо просто встати і вийти не пасує, то тільки й думаєш, коли ж ця суміш незручності й нудності, це відчуття абсолютно чужої тарілки, закінчиться* (1); *Але дуже схожий на літачок* (1); *Положення на ліжку діагональне* (1); *Перегар сильний* (1); *Заходжу в робочий чат і пишу, що мені треба взяти sickness leave* (1). Ці конструкції чітко відображає системність перерозподілу функцій між базовим предикатом та атрибутом: предикативну, базову, позицію займає один предикат з активною валентністю, натомість інший набуває ознак залежності, переходить в атрибутивну, залежну позицію, без валентного потенціалу.

За нашими даними, найчастіше атрибутивні поширювачі в прикладах аналізованих речень вказують на якісну ознаку людини/предмета/явища чи іншої ознаки і зазвичай є залежними від іменників/іменних частин, проте можуть відображати присубстантивну модель у віддієслівній і відприкметниковій залежності. Наприклад: *Кров гаряче пульсує у найтонших капілярах і виштовхує через пори інтоксикацію* (1); *Відкриваю холодильник, нишпорю очима, бачу, що ще залишилися гурманські витребеньки, які я приготувала на прощальну вечерю* (1); *Голос у неї водночас стривожений і бадьорий, так, наче у неї з'явився новий сенс життя, який складні обставини лише підсилюють* (1); *Хоча на останньому фото, яке ти навіть*

поки тримаєш на аватарці, ти мене пригортаєш, коли ми прощаємося на вокзалі (1).

Глибинність трансформації синтаксичних структур є різною. Зазвичай, це процес, коли предикат якості (формально-синтаксична позиція присудка) переходить у присубстантивну позицію, набуваючи при цьому функцію атрибута. Наприклад: *Хоч би хтось поставив злий чи регочучий емоджі, вставив би якусь тупу тіфку (1); Мене дратують позитивненькі пости, але з хештегом #зрада, а особливо палко патріотичні дратують ще більше (1); Я хочу уїдливо коментувати, але, на щастя, навіть на це не маю сил і вберігаюся від виснажливих срачів (1); Таке враження, що прорвало серцевий клапан, а там каналізація (1); В холодильнику натрапляю на банку квашених помідорів від твоєї бабусі й захлано п'ю розсіл (1).*

Аналіз джерельної бази засвідчив меншу частотність у використанні авторкою семантичного відповідника атрибутивного значення, який є трансформом із предикатів дії або процесу. Це конструкції на зразок *Бар навпроти весь уквітчаний павутинням, а офіціантки заgrimовані під сексуальних скелетів (1); Одна товста й округла, з декількома здутими рятівними колами на талії (1); Навіть у намальованому на асфальті «Я ♥ Мері» читається «С МЕРТ» (1).*

Щодо визначення типології атрибутивних синтаксем, то, на думку М. В. Будько, прислівні поширювачі поділено на 2 групи: атрибутивні (присубстантивні) та аргументні (придієсловні) [15].

За нашими даними, найчастотнішою є група атрибутивних поширювачів у присубстантивній (формально-синтаксичний бік) і атрибутивній (семантико-синтаксична структура) позиціях, які, зазвичай виражаються як прикметниками, так і відмінковими та прийменниково-відмінковими формами.

Найчастіше атрибутивний компонент в аналізованих реченнях виражається прикметником. «Прикметники, – як зауважує М. І. Степаненко,

–реалізують ознаку, яка передає «щось закладене навіки у предметі природою», відокремлюється від предмета, котрому вона приписується, і не характеризується процесуальними властивостями» [96, с. 50].

Ми зафіксували в романі «За спиною» синтаксичні структури, у яких функціують загалом якісні, рідше відносні прикметники, що загалом відображають інформацію про: фізичні характеристики людини, темперамент, вік, освіту та інші риси людини; ознаки, які сприймаються на дотик, органами слуху та нюхом, стосунок до простору, форму, фізичні властивості предметів та ін. Наприклад: *Але чи з усіма сучасними комунікаційними технологіями, у цих телефонних розмовах і відеочатах, сповнених незграбності, невлучності і невчасності, ми чуємо голос одне одного таким, як він є?* (1); *Шалене відчуття голоду пододало сон незвично рано, як на мене – десь перед дев'ятою* (1); *В існуючому контексті, мабуть, краще бути забобонною, аніж цинічною* (1); *Зрештою, чорний гумор завжди супроводжував найстрашніші моменти* (1); *Почуваючись значно жвавішою і бадьорішою, ніж учора, я вирішую, що все ж заслуговую на ще один вихідний* (1). Як бачимо, зазвичай, функцією прикметника є реалізація доповнення та конкретизація семантики іменника, проте часто впливає на формування в ньому іншого змісту.

Не є характерними для мовостилю Гаськи Шиян атрибутивні компоненти, які номінують ознаку належності, підкреслюючи віднесеність предмета конкретній людині. Засобом вираження таких компонентів є присвійний прикметник. Це речення на зразок: *І студентки медколеджу в білих халатиках тим часом їдять сосиски і слухають у рожевих навушниках якісь радісні мелодії* (1).

Частими в аналізованому романі є синтаксичні конструкції, у яких функціює атрибутивна одиниця, виражена прикметниковим займенником з узагальнено-якісним значенням. Наприклад: *Чи пишеш ти повідомлення, бо хочеться, чи з якогось невидимого примусу?* (1); *Я зависала в якійсь*

порожнечі, наповнювалася нею, глухою, в'язкою і безпросвітною (1); А я – якоюсь умиротворено-байдужо-безсилою (1); Відтепер те, що ти заробляв менше, не ставитиме мене у незручне становище, якщо я захочу якусь витребеньку в супермаркеті (1).

Індивідуально-авторській манері письма Гаськи Шиян характерними є приклади речень, у яких при одному іменному компонентові накопичується кілька атрибутивних синтаксем, які характеризують особу/предмет/явище із різних боків. Окрім того, типовими і оригінальними є синтаксичні складні структури, у предикативних частинах яких при різних субстантивних компонентах вжито кілька якісних поширювачів. Характерним є своєрідне нанизування предикативних частин, у яких вжито атрибутивні компоненти, котрі передбачають продовження і завершення авторської думки в наступних частинах. Письменниця завдяки накопиченню підряд кількох атрибутивів вміло створює ланцюг динамічних характеристик та продовження в них подієвості, тим самим розвиваючи сюжетну лінію. Наприклад: *Потасканий життям мужик при ближчому аналізі виявляється приблизно моїм ровесником (1); Моєму внутрішньому солдатику уже піна йде з рота, але я так сильно хочу скорше додому, що згрібаю усі сили і переношу таксисто-ефір в якусь густу хмару, обмотану скловатою та скотчем (1); Але тепер я бачу його обличчя у чорній трикотажній шапочці майже впритул (1); З-за рогу різко повертає старий чорний жигуль з фігуркою ягуара на капоті й обтраскує волоцюгу з баюри так, наче це єдиний душ, на який той іще може розраховувати у своєму нікчемному житті (1).*

Частими в мовостилі Гаськи Шиян є речення з атрибутивними компонентами у прийменниково-відмінковій формі, відповідниками яких у формально-синтаксичній структурі є неузгоджені означення. Наприклад: *Позаду відчиняються двері і продавиця хоче вихлюпнути відро з брудною водою (1); Він часто зупиняється, привстає на вціліле коліно і підводить голову з музикою у вухах до крон – так, ніби вони розуміють щось особливе*

(1); Залиши на спостереженнях за навколишнім середовищем, я ще навіть не почала перевдягатися (1); З кожним підходом називаю висічені на металі тренажера зазублини з цифрами, промовляю їх уголос, як дитина, що вчиться лічби (1); Таке враження, що мало хто у цьому місті працює, але звідкись має бабло на цілком комфортне життя з елементами неспішної розкоші (1); Інструкторка з плавання читає за столиком молитовник (1).

Попри поширеність неузгоджених означень, для ідеостилю Гаськи Шиян, поодинокими є синтаксичні конструкції з якісною семантичною одиницею у формі родового відмінка. Наприклад: *Але крім нього похмілля дарує спокій духу й еротичне збудження* (1); *Як не як, а товариство дотепного чоловіка з гарним тілом завжди тішить* (1); *Від її миттєвого нападу людяності не залишається й сліду* (1); *У таких конструкціях ознаку, закладену в іменниках, розуміють через предметність, яка може реалізовуватися автономно* (1).

Аналіз джерельної бази засвідчив, що друга група атрибутивних компонентів – аргументний поширювач – є менш поширеним у тексті аналізованого роману.

Очевидно, це пов'язано із реалізацією ним функції якісної властивості дієслівного предиката, а саме – відображення ознаки, котра конкретизує та уточнює певну дію. Наприклад: *Обійняла тебе істерично* (1); *І перший порив після твого від'їзду знести з телефону апікейшн від Джеймі, бо зараз розваги і делікатеси не на часі, минає безслідно* (1); *Я починаю завзято тягати залізо* (1); *Ще хвилину тому він гучно їм заперечив* (1); *Золотий гімнаст на товстому ланцюгу експресивно розгойдувався над його впалими грудьми із сріблястою порослю* (1); *Ще хвилину тому тітоньки запитально похитували своїми вічними кульчиками у розтягнутих мочках і якомога міцніше, як за рятівну соломинку, хапалися за поролонові трубки* (1); *Ще хвилину тому тітоньки запитально похитували своїми вічними кульчиками у*

розтягнутих мочках і якомога міцніше, як за рятівну соломинку, хапалися за поролонові трубки (1).

Зазвичай, типовим засобом вираження цього різновиду атрибутивного компонента в джерельній базі є якісні прислівники, значно рідше відмінкові та прийменниково-відмінкові форми. Такі компоненти реалізують функцію тотожну тій, яку виконують прикметники при субстантивованих одиницях, відповідно за цією ознакою вони належать до групи атрибутивних поширювачів.

Отже, наше дослідження роману «За спиною» Гаськи Шиян засвідчило, що її мовостилю властиве використання атрибутивних компонентів, за допомогою яких зміст ситуації доповнюється якісно новими або з елементами конкретизації чи доповнення семантичними одиницями.

Вони не формують будову семантично неускладнених синтаксичних конструкцій, тим самим не мають місця в позиційній структурі речення, а відтак не є обов'язковими для довершеності змісту речення.

Функційність цих одиниць залежить від реалізація ними комунікативного завдання: бажання автора завдяки додатковому компонентові уточнити, доповнити чи підкреслити якісь якісні відтінки в семантиці особи/предмета/явища. Така конкретизація в розвитку сюжетної лінії часто є не тільки актуальною для речення, але і необхідною для розуміння подальшого продовження подій. До того ж інформацію автор подає кондесовано, лаконічно, без вербальної надмірності. Адже будь-який семантичний поширювач структури простого речення можна трансформувати у підрядну частину складнопідрядного речення. А відтак цілком логічно, що для будь-якого речення важливим є процес комунікації.

Висновки до розділу 3

Важливим для синтаксичної конструкції, на думку більшості науковців, є структурне та змістове поєднання компонентів речення, в основі котрого лежить певна схема речення, за зразком якої можна побудувати багато структур.

Суб'єктивна позиція носія мови набуває різних мовних форм, котрим властива певна семантика, що містить компоненти з прихованим змістом. Мовець намагається з урахуванням принципу економії мовних засобів вербалізувати додаткову інформацію, яка супроводжує основну ситуацію, при цьому висловлює свою особисту позицію та бачення самої події.

Наше дослідження засвідчило, що в романі «За спиною» Гаськи Шиян найуживанішим різновидом семантично ускладнювальних компонентів є атрибутивні поширювачі, які виконують функцію реалізації конкретної мети автора – в умовах певного контексту підсилити деталізацію складових ситуації. Авторська майстерна техніка письменниці поступового насичення атрибутивними компонентами синтаксичної будови допомагає лаконічно структурувати мовленнєву одиницю завдяки ущільненості її будови, водночас зібрати та відтворити значний обсяг доповнювальної інформації.

Функційність цих одиниць залежить від реалізація ними комунікативного завдання: бажання автора завдяки додатковому компонентові уточнити, доповнити чи підкреслити якісь якісні відтінки в семантиці особи/предмета/явища. Така конкретизація в розвитку сюжетної лінії часто є не тільки актуальною для речення, але і необхідною для розуміння подальшого продовження подій. До того ж інформацію автор подає кондесовано, лаконічно, без вербальної надмірності. Адже будь-який семантичний поширювач структури простого речення можна трансформувати у підрядну частину складнопідрядного речення. А відтак цілком логічно, що для будь-якого речення важливим є процес комунікації.

ВИСНОВКИ

Будь-яка синтаксична одиниця-конструкція конкретної мови презентує усім своїм компонентним складом завершену думку, відтворення та тлумачення картин об'єктивної реальності відповідно до розуміння стереотипів певного соціуму.

Бажання мовця використати в акті спілкування власну позицію залежить від того, яку форму, а відтак засіб вираження, вибере носій мови для своєї комунікації. Тому і далі залишаються актуальними системні дослідження синтаксичної структури, зокрема поділ її будови на елементи.

Проте давно відомо про невідповідність одиниць речення на різних синтаксичних рівнях, в основі якої лежить різноманіття своєрідного бачення, що сьогодні трактують як багатоаспектність.

На тепер найбільш уніфікованою є модель синтаксичної конструкції, яка утворена завдяки реалізації у структурі *категорії члена речення*.

Типова формально-синтаксична будова двоскладного поширеного неускладненого речення (предикативна одиниця складної конструкції, яка є тим же самим простим реченням без вияву характерної інтонаційної ознаки) формується певними елементами, які різняться за своїм функційним потенціалом – на основі типології синтаксичного зв'язку виділяють члени речення, які диференціюють на головні та другорядні з урахуванням нетотожного призначення у процесі структурування речення.

Незаперечним є той факт, що другорядні члени речення виконують функцію додаткового уточнення, конкретизації, пояснення головних членів речення, зокрема підмета чи іншого другорядного члена речення реалізують певний різновид підрядного зв'язку: або прислівний, або детермінантний. Такі компоненти не входять до мінімуму структури речення, а тому не завжди є структурно обов'язковими. Їхня другорядність визначається виключно формальними ознаками, проте часто вони виконують функцію

реалізації основного значення, а відтак семантичної довершеності синтаксичної структури.

Критерій розмежування типології другорядних членів речення – формування уявлення про логічні поняття об'єкта, атрибутивного компонента та обставини.

Будь-яка інформація про предмет чи явище дійсності, номінація особи за певними ознаками може містити уточнювальну, конкретизуючу характеристику якісного спрямування, при цьому вона не завжди необхідна для контексту. Однак з прихованою метою створює умови для додаткового пояснення, яке може суттєво впливати на розуміння ситуації.

Таким чином, значення означення/атрибутивного компонента породжене формальними рисами та семантичними відношеннями, котрі формують цикл якісної інформації про супровідність подій і явищ навколишнього світу.

Автор будь-якого тексту художнього твору постає перед нами як особистість з характерною їй індивідуальністю, яку він, творець слова, реалізує завдяки категорії суб'єктивності у своїй мовленнєвій діяльності – художньому доробку.

Джерельною базою нашого дослідження став текст роману «За спиною» Гаськи Шиян, молодій епатажній українській письменниці, багатогранної особистості. Для наших сучасників цікавою є її авторська мова через мовлення героїв, її внутрішній світ та цінності, вподобання та інтелектуальний потенціал, відсутність страху бути самою собою в образах героїнь. Її роман є зразковим прикладом відображення універсального мовостилю певного творця слова.

За нашими даними, для мови тексту її доробку характерні як прості структури (49 %), так і складні конструкції (51 %). До того ж, варто зазначити, що загалом її стилю властиві лаконічні побудови: якщо прості речення, то менш поширені ускладнювальними компонентами, проте

структуровані логічно, з прямим порядком слів і поширені другорядними членами речення, які є надзвичайно інформативними; якщо складні речення, то утворені із 2–4 предикативних частин, які не є надмірними в компонентному наповненні.

Авторка вдається до компонування різноманітних трансформованих в мовленні мовних схем, завдяки яким намагається передати внутрішній світ головної героїні, її почуття. Оскільки в романі Гаськи Шиян головна героїня – це дуже чуттєва жінка, то зрозуміло, що письменниця частково свідомо наділила її своїми рисами, озвучила її вустами ті відчуття внутрішньої боротьби та людської сутності, котрі характерні жінці, яка сповідує життєві правила гедонізму.

Отже, в аналізованому романі різні за будовою синтаксичні конструкції є структурованими та семантично досконалими з позиції відтворення авторського задуму: внутрішній світ жінки через «я», сюжетна лінія, яка залежить від подій війни та «спина» як своєрідний образ захисту.

Щодо функціювання другорядних членів речення, то центром у її тексті є означення (42% від загальної кількості типології другорядних членів речення). Воно посідає одне із важливих у смисловому плані місць: часте використання у різноструктурних будовах, майстерність подання засобів вираження, семантика самого означення, поєднання одночасно кількох різновидів – формує уявлення про ідеостиль епатажної письменниці.

Картотека ілюстративного матеріалу сформована шляхом суцільної вибірки простих та складних речень з роману «За спиною» Гаськи Шиян, у яких функціують означення. Нами вибрано понад 230 конструкцій, у яких реалізується уся типологія означень, однак із певною частотністю вживання в аналізованому романі: узгоджені (56 %), неузгоджені (44 %), поширені (39 %), непоширені (61 %).

Саме письменницька суб'єктивність відображається в конкретних ситуаціях сюжетних ліній, а відтак у здатності автора вербалізувати

інформацію так, щоб у читача не виникали питання щодо неповноти викладу матеріалу. Адже він не тільки технічно стежить за розвитком подій твору, а отримує естетичну насолоду від діалогу з творцем слова через його образи.

Гаська Шиян продовжуючи мовні традиції, все ж намагається сформувати основу своєї мовленнєвої новизни. Авторку можна назвати мисткинею слова, яка вміло, вдало і пізнавально для читача намагається створити різні схеми речень, у котрі майстерно уводить значну кількість означень. Її перу характерні речення, у яких може поєднуватися як 1 означення, так і одночасно 4-5, окрім того в одній конструкції можуть функціонувати як узгоджені/неузгоджені, так і поширені/непоширені одиниці. Вир означень, їхня семантика та кількість приховано налаштовує читача на універсальність таких синтаксичних конструкцій – швидко, чітко, образно, інтелектуально і реалістично сприйняти комунікативне завдання автора.

Отже, така здатність до всебічності, багатство структурних побудов з означеннями у скарбниці її майстерності свідчить про особливості індивідуально-авторського стилю Гаськи Шиян.

Заглиблення в розуміння сутності будь-якої синтаксичної будови спрямоване на комплексність аналізу, уніфікації сучасних теорій, основні з яких і формують новітнє розуміння поняття «речення». Тому пріоритетними стали дослідження таких рівнів, як: функційний, семантичний, когнітивний, прагматичний та ін. На сьогодні акцент уваги змістився на такі категорії граматики, як форма, зміст та функції предикативних синтаксичних одиниць-конструкцій з позиції комунікативної актуальності.

Важливим для синтаксичної конструкції є структурне та змістове поєднання компонентів речення, в основі котрого лежить певна схема речення, за зразком якої можна побудувати багато структур.

Суб'єктивна позиція носія мови набуває різних мовних форм, котрим властива певна семантика, що містить компоненти з прихованим змістом. Мовець намагається з урахуванням принципу економії мовних засобів

вербалізувати додаткову інформацію, яка супроводжує основну ситуацію, при цьому висловлює свою особисту позицію та бачення самої події.

Наше дослідження засвідчило, що в романі «За спиною» Гаськи Шиян найуживанішим різновидом семантично ускладнювальних компонентів є атрибутивні поширювачі, які виконують функцію реалізації конкретної мети автора – в умовах певного контексту підсилити деталізацію складових ситуації. Авторська майстерна техніка письменниці поступового насичення атрибутивними компонентами синтаксичної будови допомагає лаконічно структурувати мовленнєву одиницю завдяки ущільненості її будови, водночас зібрати та відтворити значний обсяг доповнювальної інформації.

Функційність цих одиниць залежить від реалізація ними комунікативного завдання: бажання автора завдяки додатковому компонентові уточнити, доповнити чи підкреслити якісь якісні відтінки в семантиці особи/предмета/явища. Така конкретизація в розвитку сюжетної лінії часто є не тільки актуальною для речення, але і необхідною для розуміння подальшого продовження подій. До того ж інформацію автор подає кондесовано, лаконічно, без вербальної надмірності. Адже будь-який семантичний поширювач структури простого речення можна трансформувати у підрядну частину складнопідрядного речення. А відтак цілком логічно, що для будь-якого речення важливим є процес комунікації.

Таким чином, кожен носій мови, зокрема письменник/поет, аналізуючи ситуацію, у яку потрапив сам чи уявну, уважно стежить за усіма аспектами події. Проте він у процесі осмислення намагається, зважаючи на своє бачення, дати всебічну оцінку: якісну характеристику, простежити умовно-наслідкові зв'язки та ін., тим самим робить спроби створити свій стиль мовної поведінки в соціумі. Гаська Шиян як молода, амбітна, епатажна моволобка створює усі умови, аби читач, занурившись у світ героїв, відчув естетику почуттів, трагізм нашого воєнного життя та психологізм ситуацій навколо нас. Усі синтаксичні конструкції її авторської мови, а також їх

наповнення є універсальними, інтелектуальними, реалістичними, глибокими, відвертими. Саме ця здатність бути чесною із читачем формує її ідеостиль.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Абашина В. Питання комунікативно-прагматичного опису складного речення : аспект актуального членування. Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. І.Франка, 2006. 344 с.
2. Андерш Й. Ф. До питання про семантичну структуру речення. *Мовознавство*. 1984. №. 5. С. 38–42.
3. Арват Н. Н. До питання про семантичну типологію речення: На мат. східнослов'янських мов. *Мовознавство*. 1979. № 2. С. 24–31.
4. Ачилова В. П. Синтаксис і пунктуація української мови в таблицях та схемах. Сімферополь : Доля, 2006. 182 с.
5. Бабич Н. Д. Практична стилістика і культура української мови. Львів : Світ, 2003. 434 с.
6. Баранник Д. Х. Два рівні граматичної структури простого речення. *Мовознавство*. 1993. №6. С. 13–20.
7. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : підручник. Київ : Академія, 2004. 342 с.
8. Бацевич Ф. С. Нариси з лінгвістичної прагматики : [монографія]. Львів : ПАЇС, 2010. 336 с.
9. Білецький А. О. Синтаксема – інваріант синтаксичної синтаксеми. *Мовознавство*. 1971. №5. С. 224–232.
10. Білодід О. І. Вчення О. О. Потебні про розвиток структури речення. *Мовознавство*. 1977. № 2. С. 39–50.
11. Бевзенко С. П. Сучасна українська мова. Синтаксис : навч. посібн. для студ. філол. спеціал. вищих навч. заклад. К. : Вища шк., 2005. 279 с.
12. Близнюк Л. М. Семантико-комунікативна та естетична функції поетичного синтаксису. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Серія : Філологія. 2011. № 936. Вип. 61. С. 42–46.

- 13.Бойко Ю. П. Конструкція як основа для побудови ментальної схеми речення. Лінгвістичні студії *Linguistic Studies* : міжн. зб. наук. праць. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2019. Вип. 37. С. 39–43.
- 14.Брославська Л. Я., Шевченко І. С. Ідіостиль і концептуальна ідіосфера автора у художньому дискурсі. URL: [http://dspace.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/6293/2/Broslavskaya %20L.Y.,%20 Shevchenko, %20I.S..pdf](http://dspace.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/6293/2/Broslavskaya%20L.Y.,%20Shevchenko,%20I.S..pdf)
- 15.Будько М. В. Проблема простого ускладненого речення у вітчизняному мовознавстві. *Мовознавство*. 1991. № 3. С. 63 – 68.
- 16.Булаховський Л. А. Питання синтаксису простого речення в українській мові. *Дослідження з синтаксису української мови*. К. : Вид-во АН УРСР, 1958. С. 11–43.
- 17.Булаховський Л. А. Українська мова. Вибрані праці : В 5-ти т. К., 1977. Т. 2. 431с.
- 18.Вихованець І. Р. Семантико-синтаксична структура речення. К. : Наукова думка, 1983. 219 с.
- 19.Вихованець І. Р. Нариси з функціонального синтаксису української мови. К. : Наукова думка, 1992. 224 с.
- 20.Вихованець І. Р. Граматика української мови. Синтаксис : підруч. для студ. філол. ф-тів вузів. К. : Либідь, 1993. 368 с.
- 21.Вихованець І. Р. Поняття елементарності синтаксичних одиниць *Лінгвістичні студії*: Зб. наук. праць. Вип. 6. Донецьк: ДонДУ, 2000. С. 17 – 20.
- 22.Вінтонів М. О., Сегін Л. В., Вінтонів Т. М. Синтаксис української мови: навчальний посібник. URL: [http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/17534/1/M_Vintoniv L_Sehin T_Vintoniv IF.pdf](http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/17534/1/M_Vintoniv_L_Sehin_T_Vintoniv_IF.pdf).
- 23.Волох О. Т., Чемерис М. Т. Сучасна українська літературна мова : Морфологія. Синтаксис. К. : Вища шк., 1989. 334 с.
- 24.Годз О. В. Синтаксична структура прислівникових речень в українській літературній мові : дис. канд. філол. наук : 10.02.01 – Українська мова. К., 2013. 191 с.

- 25.Городенська К. Дери́вація синтаксичних одиниць. К. : Наукова думка, 1991. 192 с.
- 26.Гоца Н. М. Текст як лінгвостилістична єдність та основні аспекти й методи його аналізу. *Філологічні науки*. Риторика і стилістика. URL: [www.rusnauka.com/15 DNI.../32722.doc.htm](http://www.rusnauka.com/15_DNI.../32722.doc.htm).
- 27.Грозян Н. Ф. Основні концепції вивчення членів речення в мовознавстві. [Електронний ресурс]. Вісник Донецького національного університету. Серія Б. Гуманітарні науки. 2015. № 1–2. С. 86–91. URL : <http://www.Ivestnik-b.donnu.edu.ua/index/Grozian>.
- 28.Грозян Н. Ф. Означення як другорядний член речення: структурно-семантичний і стилістичний аспекти. Лінгвостилістичні студії / редкол. : С. К. Богдан (голов. ред.) та ін. Луцьк : Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2018. Вип. 9. С. 23–33.
- 29.Грозян Н. Ф. Проблема синкретизму в системі другорядних членів речення. Мовознавчий вісник / відп. ред. Г. І. Мартинова. Черкаси : Черкаський нац-го ун-ту імені Богдана Хмельницького. 2019. Вип. 26. С. 21–29.
- 30.Грозян Н. Ф. Категорія другорядних членів речення на тлі формально-синтаксичної та семантико-синтаксичної структур речення : дис...канд.філол.наук : 10.02.01 – Українська мова. Луцьк, 2020. 471 с.
- 31.Гуйванюк Н. В. Слово – Речення – Текст : Вибрані праці. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2009. 664 с.
- 32.Гуйванюк Н. “Складня” Степана Смаль-Стоцького крізь призму сучасних наукових парадигм. *Українська мова*. 2010. № 1. С. 3 – 15.
- 33.Данеш Й. Ф. До питання про семантичну структуру речення (на матеріалі чеської та української мов). *Мовознавство*. 1984. № 5. С. 38 – 42.
- 34.Дідух Х. І. Ідіостиль як відображення авторської картини світу. Філологічні науки: Риторика і стилістика. URL: [http://www.rusnauka.com/15 NNM_2012/Philologia/2_111114.doc.htm](http://www.rusnauka.com/15_NNM_2012/Philologia/2_111114.doc.htm).

- 35.Доленко М. Т., Дацюк І. І., Квашук А. Г. Сучасна українська мова. К. : Вища школа, 1987. 346 с.
- 36.Дубова О. А. Другорядні члени речення з синкретичними означально-обставинними ознаками. *Мовознавство*. К., 1989. № 6.
- 37.Дудик П. С. Синтаксис сучасного українського розмовного мовлення (просте речення, еквіваленти речень). К. : Наукова думка, 1983. 288 с.
- 38.Дудик П. С. Стилїстика української мови : навчальний посібник. К. : Академія, 2005. 367 с.
- 39.Єрмоленко С. Я. Синтаксис і стилїстична семантика. К. : Наук. думка, 1982. 209 с.
- 40.Єрмоленко С. Я. Нариси з української словесності : (стилїстика та культура мови). К. : Довіра, 1999. 431 с.
- 41.Жовтобрюх М. А., Кулик Б. М. Курс сучасної української літературної мови. Вид. 4-е. [підручник] для філологічних факультетів педагогічних інститутів. К. : Вища шк., 1972. 430 с.
- 42.Загнітко А. П. Граматична форма та її зміст. *Парадигматика і синтагматика граматичних структур*. К. : НМК ВО, 1992. С. 66 – 75.
- 43.Загнітко А. П. Актуальні проблеми текстової лінгвістики: закономірності внутрішньої текстової організації. *Лінгвістичні студії*. Донецьк : ДонНУ, 1999. Вип. 5. С. 95 – 111.
- 44.Загнітко А. П. Сучасна українська літературна мова. Синтаксис простого ускладненого і складного речення. Донецьк : Вид-во ДонНУ, 1994. 204 с.
- 45.Загнітко А. П. Основи українського теоретичного синтаксису : В 3 частинах. Горлівка : ГДПІМ, 2004. Ч. 1. 228 с.
- 46.Загнітко А. П. Теоретична граматика сучасної української мови. Морфологія. Синтаксис. Донецьк : ТОВ «ВКФ «БАО»», 2011. 992 с.
- 47.Загнітко А. П. Сучасні українські синтаксичні концепції. *Донецький Вісник Наукового Товариства ім. Шевченка*. Том І. Донецьк : ДНУ. URL: <http://ruthenia.info/txt/donvisn/t1/07.html>.

48. Заборна М. М. Просте речення. Складні випадки аналізу [навч. посіб. для студ. вищих пед. навч. закл.]. Тернопіль : Підручники і посібники, 2002. 126 с.
49. Іваницька Н. Л. Двоскладне речення в українській мові. К. : Вища школа, 1986. 168 с.
50. Історія української мови : синтаксис. К. : Наукова думка, 1983. 503 с.
51. Кадомцева Л. О. Українська мова: Синтаксис простого речення. К. : Вища школа, 1985. 127 с.
52. Кадомцева Л. О. Граматичні основи класифікації простих речень. *Українське мовознавство*. К., 1988. Вип. 15. С. 69 – 75.
53. Кадомцева Л. О. Ускладнення структури простого речення (синтаксис, семантика, функції) : автореферат дис. ... докт. філол. наук : 10.02.01. К., 1992. 32 с.
54. Каморникова Ю. Проблема синкретизму членів речення (лінгвоісторіографічний аспект). *Наукові конференції. Серія: Філологічні науки*. 2011. URL :: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/473>
55. Каранська М. У. Синтаксис сучасної української літературної мови : навчальний посібник. К. : Либідь, 1995. 312 с.
56. Кислиця Д. Граматика української мови. Ч. II: Синтаксис. Нью-Йорк : Вид-во Шкільної ради при УККА, 1990. 88 с.
57. Кондратенко Н. В. Синтаксис українського модерністського і постмодерністського художнього дискурсу : Монографія. К. : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2012. 320 с.
58. Кононенко В. І. Мова. Культура. Стил. Івано-Франківськ, 2002. 346 с.
59. Кононенко В. І. Синтаксичні зв'язки в ускладненому реченні. *Українська мова і література в школі*. 1980. №1. С. 27–34.
60. Кононенко В. І. Семантичні зв'язки в синтаксисі. *Мовознавство*. 1976. № 1. С. 13–23.

61. Кульбабська О. Девербативи в акті предикації. *Науковий вісник Чернівецького університету*. Вип. 321–322. С. 160–166.
62. Кульбабська О. В. Вторинна предикація у простому реченні. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2011. 672 с.
63. Кульбабська О. В. Граматичний обсяг терміна «просте ускладнене речення». *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету*. 2014. Випуск IV. С. 156 – 165.
64. Костусяк Н. М. Синтаксичне функціонування граматичних категорій. *Наукові записки*. Серія «Філологічна». Вип. 26. 2012. С. 150–152.
65. Кулик Б. М. Курс сучасної української літературної мови : підруч. для ф-тів мови і літ. пед. ін-тів. К. : Рад. школа, 1965. Ч. II. Синтаксис. 283 с.
66. Курс сучасної української літературної мови : у 2 т. / За ред. Л. А. Булаховського. К. : Рад. школа, 1951. Т. II. Синтаксис. 408 с.
67. Курило О. Уваги до сучасної української літературної мови. К. : Книгоспілка, 1925. 248 с.
68. Кухарчук І. О. Функціонально-комунікативний напрям дослідження синтаксичної будови мови. 2013. Вип. 10. С. 150 – 155. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_10_2013_10_39.
69. Куц О. В. Структурна схема речення як одиниця синтаксичної парадигми. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/15908/1/Kuts.pdf>.
70. Львів'янка Гаська Шиян стала першою лауреаткою Літературної премії ЄС. URL : <https://zbruc.eu/node/89477>.
71. Леута О. І. Модель речення: проблема виділення та кваліфікації. *Гуманітарні науки*. 2004. №2 (8). С. 102 – 107.
72. Марич С. М. Стилiстичний синтаксис української мови. К. : 1999. 382 с.
73. Мацько Л. І., Сидоренко О. М., Мацько О. М. Стилiстика української мови : Підручник. К. : Вища шк., 2003. 462 с.
74. Мелкумова Т. Стан дослідження комунікативно-прагматичних функцій мовних одиниць. URL : [file:///C:/Users/Korpus/Downloads/63-72%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Korpus/Downloads/63-72%20(1).pdf)

- 75.Мельничук О. С. Розвиток структури слов'янського речення. К. : Наукова думка, 1966. 324 с.
- 76.Мірченко М. В. Структура синтаксичних категорій : монографія. Вид. 2-ге, перероб. Луцьк : РВВ «Вежа» Волин. держ. унту ім. Лесі Українки, 2004. 393 с.
- 77.Мойсієнко А. К. Сучасна українська мова. Синтаксис простого ускладненого речення : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. К. : ДП «Вид. дім «Персонал», 2009. 208 с.
- 78.Наливайко Ю. Ю. Синкретизм у системі членів речення : дис... канд. філол.наук : 10.02.01. Донецьк, 2007. 216 с. URL : <http://www.lib.ua-ru.net/diss/cont/242970.html>
- 79.Науменко А. Філологічний аналіз тексту (Основи лінгвопоетики). Вінниця : Нова книга, 2005. 416 с.
- 80.Омельчук С. Комунікативно-функційний підхід до вивчення синтаксису. *Дивослово*. 2009. № 7. С. 2 – 9.
- 81.Плющ М.Я. Категорії суб'єкта і об'єкта в структурі простого речення. К., 1986. 306 с.
- 82.Поліщук Н. П. Категоріальні ознаки тексту в комунікативно-прагматичному вимірі. URL : 111-Текст статті-199-1-10-20160410.pdf
- 83.Пономарів О. Д. Стилїстика сучасної української мови. К., 1992. 197 с.
- 84.Попова І. С. Фундаментальні категорії синтаксису української мови у формально-граматичному та метамовному аспектах : автореф. дис. ... докт. філол. наук : 10.02.01. Чернівці, 2012. 40 с.
- 85.Попова І. С. Про парадокси окремих аспектів вчення про синтаксичні зв'язки слів. *Дослідження з лексикології і граматики української мови*: зб. наук.праць / за ред І. С. Попової. Дніпро. Вип. 15. 2014. С. 18–27.
- 86.Романюк Т. М. Парадигматика простого речення в сучасній українській мові : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Тернопіль, 1999. 24 с.

- 87.Ситченко А. Л. Визначення індивідуального стилю письменника на основі структурування. Дивослово. 2002. № 5. С. 48–50.
- 88.Селіванова О. О. Актуальні напрями сучасної лінгвістики (аналітичний огляд). К. : Вид-во Українського фітосоціологічного центру, 1999. 148 с.
- 89.Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика : термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля-К, 2006. 716 с.
- 90.Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика напрями та проблеми : [підручник]. Полтава : Довкілля-К, 2008. 712 с.
- 91.Селіванова О. О. Основи теорії мовної комунікації : [підручник]. Черкаси : Вид-во Чабаненко Ю. А. 2011. 350 с.
- 92.Синтаксис словосполучення і простого речення (Синтаксичні категорії і зв'язки). К. : Наук. думка, 1975. 221 с.
- 93.Синтаксис, семантика і прагматика мовних одиниць / За заг. ред. О. М. Старикової. К. : НМК ВО, 1992. 166 с.
- 94.Слинько І. І. Історичний синтаксис української мови. К., 1973. 523 с.
- 95.Слинько І. І. Гуйванюк Н. В., Кобилянська М. Ф. Синтаксис сучасної української мови: проблемні питання : навч. посібник. К. : Вища школа, 1994. 670 с.
- 96.Сологуб Н.М. Поняття «індивідуальний стиль письменника» в контексті сучасної лінгвістики. Науковий вісник Чернівецького університету. Вип. 117-118. «Слов'янська філлогія» : зб. наук. праць. Чернівці : Рута, 2001. С. 34–38.
- 97.Степаненко М. І. Взаємодія формально-граматичної і семантичної валентності у структурі словосполучення і речення. К. : Наук. думка, 1997. 216 с.
- 98.Сусов І. П. Лінгвістична прагматика. Вінниця : Нова книга, 2009. 272 с.
- 99.Сучасна українська літературна мова : у 5 т. / за заг. ред. І. К. Білодіда. К. : Наукова думка, 1972. Т. 5 : Синтаксис. 515 с.

100. Сучасна українська мова : підруч. для студ. гуманіт. спец. вищ. закл. освіти / Пономарів О. Д., Різун В. В., Шевченко Л. Ю., Григор'єв О. М., С. Є. Доломан: за ред. О. Д. Пономарева. [2. вид., перероб.]. К. : Либідь, 2001. 398 с.
101. Сучасна українська літературна мова : підручник / За ред. А. Грищенка. К. : Вища шк., 2002. 439 с.
102. Сучасна українська літературна мова : підручн. для студ. філол. спец. вищих навч. закл. / ред. М. Я. Плющ. 6-те вид., стереотип. К. : Вища школа, 2009. 430 с.
103. Сучасна українська літературна мова : Морфологія. Синтаксис [підручник] / А. К. Мойсієнко, І. М. Арібжанова, В. В. Коломийцева. К. : Знання, 2010. 374 с.
104. Теребус Р. До проблеми ідіостилу: термінологічний аспект. *Науковий журнал*. 2016. № 1. С. 174–182.
105. Українська мова : Енциклопедія / Редкол. Русанівський В. М., Тараненко О. О., Зяблюк М. П. та ін. 2-ге вид., випр. і доп. К. : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004. 824 с.
106. Хомич В. І Учення А. П. Грищенка про другорядні члени речення. Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя: зб. наук. праць. Серія: Філологічні науки (мовознавство) URL : http://irbisnbu.gov.ua/cgibin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&Z21ID=&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nzfn_2011_2_10.pdf.
107. Шабат-Савка С. Т. Категорія комунікативної інтенції в українській мові : монографія. Чернівці : «Букрек», 2014. 412 с.
108. Шевельов Ю. В. Нарис сучасної української літературної мови. Мюнхен : Вид. «Молоде життя», 1951. 402 с.
109. Шевченко Г. В. Комунікативно-прагматичний та граматичний аспекти мовних засобів. URL : <file:///C:/Users/Korpus/Downloads/109503%20%D0%>

[A2%D0%B5%D0%](#) BA%D1%81%D1% 82%20% D1%81%D1%82%
D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-232614-1-10-20170904%20(1).pdf

110. Шитик Л. В. Явища синхронної перехідності в синтаксичній системі української літературної мови : автореф. дис. ... докт. філол. наук : 10.02.01. К., 2014. 40 с.
111. Шульжук К. Ф. Елементарні та неелементарні синтаксичні конструкції. *Актуальні проблеми сучасної філології. Мовознавчі студії* : зб. наук. праць. Рівне : РДГУ, 2001. Вип. 9. С. 3–8.
112. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови : підручник. К. : Видавничий центр «Академія». 2010. 316 с.
113. Щербачук Н. П. Семантико-синтаксична структура простого речення в діалогічному мовленні (на матеріалі художніх творів) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. К., 2006. 219 с.
114. Talmy, Leonard Toward a Cognitive Semantics. Typology and Process in Concept Structuring. Cambridge, Massachusets: The MIT Press, Vol. 1. 2000. 495 p. Print
115. Chafe, Wallace. Meaning and the Structure of Language. Chicago: The University of Chicago Press., 1970. 452 p. (Reprinted: M.: Editorial URSS, 2003, 2009). Print.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Шиян Гаська. За спиною. 2019. URL: <https://chitaka.com.ua/knigi/za-spynoyu/>